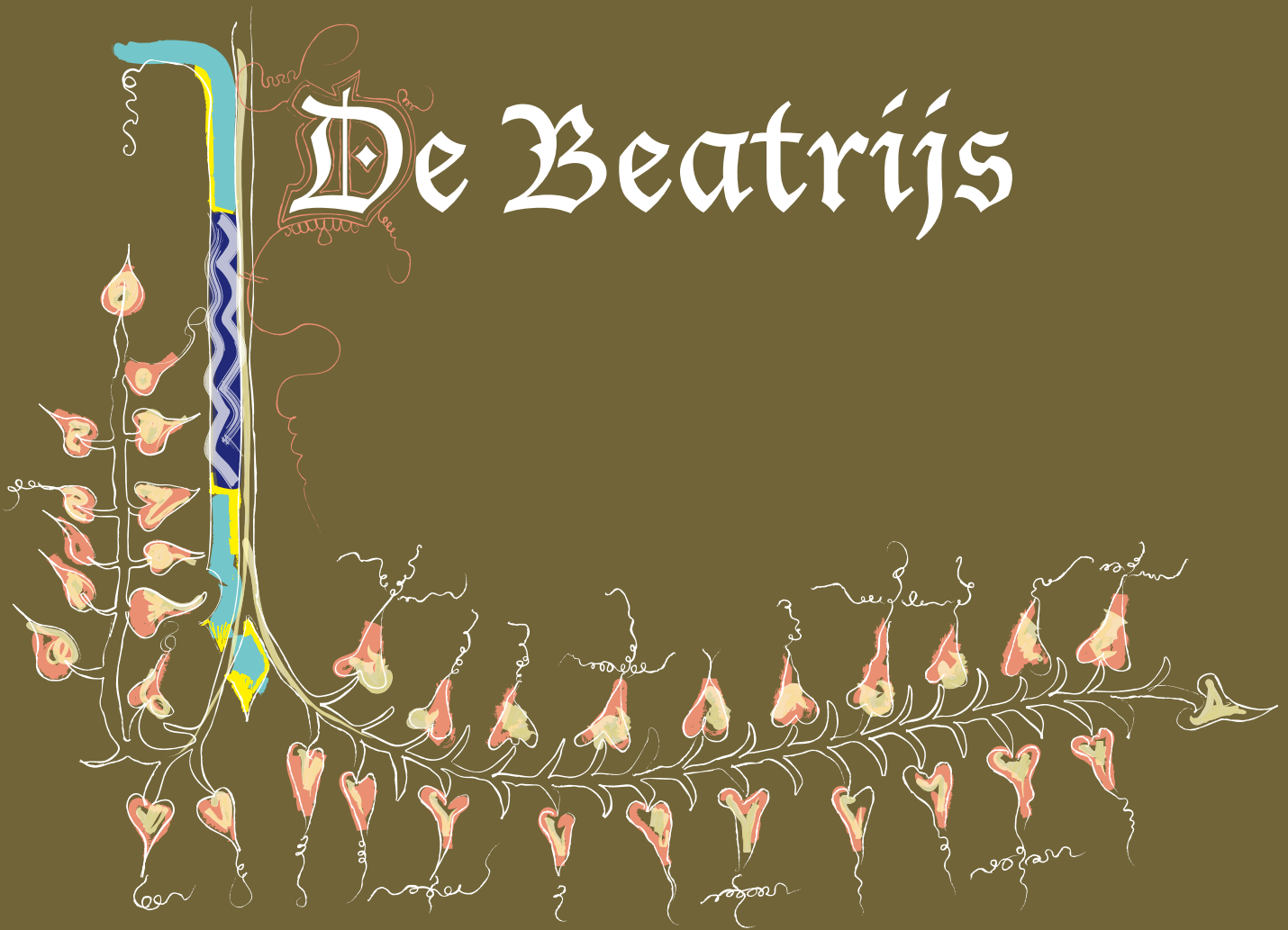

Theo Knippenberg's

Bulkboek[®]
ONLINE

literaire klassieken - reeks middeleeuwen

De Beatrijs

Een middeleeuws Maria-mirakel

De complete Middelnederlandse tekst, met annotaties en een vertaling in modern Nederlands door Willem Wilmink

Verantwoording

De Beatrijslegende is waarschijnlijk aan het begin van de dertiende eeuw ontstaan. Er bestaat maar één handschrift waarin de Beatrijs is overgeleverd. Het stamt uit circa 1374, toen het verhaal dus vermoedelijk al driekwart eeuw bekend was. Het luxueuze perkamenten handschrift met mooie 'lombarden' (grote kleurige hoofdletters), is ongetwijfeld geschreven voor een rijke opdrachtgever. Het is nu in het bezit van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Je kan het op internet doorbladeren op <http://www.kb.nl/galerie/beatrijs/index.html>.

Bij het overzetten van de Middelnederlandse tekst naar de moderne Nederlandse schrijftaal is in eerste instantie gebruik gemaakt van de diplomatische afschriften van A.M. Duinhoven (1989. deel 2, p. 4-54) en W. Kuiper (ongepubliceerd). Deze afschriften zijn nogmaals gecontroleerd aan de hand van de facsimile van het handschrift Oanssens 1986). Hierna is de tekst kritisch gemaakt, dat wil zeggen:

- De spelling van u/v/w en i/j is aangepast aan het moderne gebruik.
- Romeinse cijfers zijn in kapitalen gezet, en de punten waar ze tussen staan, zijn weggelaten. De middeleeuwse 'spellingswijze' is echter gehandhaafd. Dat wil zeggen: veertien is XIII en niet XIV. en vijfhonderd is VC en niet D.
- Alle namen zijn met hoofdletters geschreven. evenals God, Heer (als God bedoeld wordt) en Vrouwe (als Maria bedoeld wordt).
- Afkortingen zijn stilzwijgend opgelost.
- Moderne interpunctie is toegevoegd.

De hertaling in dit bulkboek door Willem Wilmink, en de annotaties van Theo Meder, zijn eerder verschenen als 'Beatrijs, een Middeleeuws Maria-Mirakel'. Vertaald door Willem Wilmink. Met een inleiding en een teksteditie door Theo Meder. Amsterdam, Uitgeverij Prometheus/Bert Bakker, 1995. Ook voor de inleidingen in dit bulkboek is uitputtend gebruikgemaakt van de inleidingen van Theo Meder in die uitgave.

Inhoud

Inleiding	4
Over het boek en de schrijver	13
De Beatrijs (het verhaal)	17
Een Marialegende	69

Het originele Middeleeuwse Manuscript

Van de oorspronkelijke Middeleeuwse uitgave van de Beatrijs is slechts één rijkversierd handschrift bewaard gebleven, in de collectie van de Koninklijke Bibliotheek.

[Klik hier](#) om dit exemplaar digitaal door te bladeren.

Video

[Klik hier](#) voor een clip van Schooltv over de Beatrijs en de rol die God speelt in het leven van de Middeleeuwers.

Colofon

Dit bulkboek is vormgegeven (en geïllustreerd) door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl) en samengesteld door Theo Knippenberg voor Bulkboek Online (info@bulkboek.online).

In samenwerking met

De Beatrijs

een inleiding

Dit middeleeuwse gedicht gaat over een meisje, Beatrijs, dat rond haar twaalfde jaar intreedt in een klooster voor adellijke nonnen.

Dankzij haar toewijding (en haar hoge afkomst?) schopt Beatrijs het in het klooster snel tot kosteres. Een belangrijke taak. Elke dag als in de kloosterkerk de getijden (gebeden) gezongen moeten worden, steekt zij de olielampen en kaarsen aan, legt zij de gebedsboeken klaar voor de andere nonnen en luidt zij de kerkklok.

Verder beheert zij verschillende sleutels van het klooster. Dit komt haar snel van pas: niet om iemand binnen te laten, maar om zelf te kunnen vluchten. Want als non zat je in die tijd echt levenslang opgesloten in het klooster.

Beatrijs is verliefd

Wat is het geval? Op het eerste gezicht lijkt Beatrijs prima te aarden in het kloosterleven. Maar diep in haar hart is het vuur van haar jeugdliefde blijven smeulen. Beatrijs is opgegroeid in een adellijk gezin. Aan haar edele afkomst heeft ze haar knappe smoeltje en haar beschaafde manieren te danken en is ze gewend geraakt aan een luxe leventje. En aan het omgaan met jongens. Op één jongen, haar jeugdliefde, is ze nog steeds verliefd.

In het klooster groeit die verliefdheid uit tot een obsessie. En natuurlijk helpt de duivel een handje door haar fantasieën en verlangens aan te wakkeren. Beatrijs is zich goed bewust van haar plichten als non. Ze vecht tegen haar 'slechte' gevoelens door te vasten en zich te kastijden (zichzelf te geselen met een zweep). Ze bidt intens tot God, maar haar verlangen naar die jongen blijft, en ze voelt dat ze het kloosterleven zal verlaten. Ze stuurt een bode naar haar geliefde met een brief, waarin zij de jongeman vraagt naar het klooster te komen.

De minnaar

Zo snel hij kan, rijdt de minnaar op zijn paard naar het klooster en wordt binnengelaten in het bezoekersvertrek met het spreekvenstertje. Dit is de enige plek waar nonnen met mensen van buiten het klooster kunnen spreken. Spoedig verschijnt Beatrijs aan de andere kant van het raampje

met de tralies. Het komt er voor haar nu op aan: als de jongeman de juiste woorden zegt, zal zij besluiten voor hem het klooster te verlaten.

Zoals het hoort voor een beschaafde jonkvrouw, spreekt zij in 'hoofse' (beschaafde) beeldspraak over haar 'minnepijn', in de hoop dat de jongeman op de juiste manier antwoord geeft. De jongeling bevestigt dat de liefde nog steeds wederzijds is. En uit zichzelf zegt hij dat hij Beatrijs wil helpen om het klooster te ontvluchten. Hij belooft haar een welvarend leven, en hij zweert haar eeuwige trouw. Dat is precies wat Beatrijs wilde horen. Haar besluit staat nu vast: ze zal vluchten om met hem te gaan samenleven.

het plan

Een week na hun ontmoeting moet de jongeman 's nachts met alle benodigdheden terugkomen om haar op te halen. Eerst gaat hij in de stad inkopen doen. Kosten noch moeite spaart hij om zijn vriendin van alles te voorzien wat een adellijke dame nodig heeft. Alleen de duurste kleren en sieraden zijn goed genoeg. Een mooi voorbeeld van de manier waarop sommige mannen denken dat ze een meisje van hun liefde kunnen overtuigen. Zijn paard zwaar bepakt met kostbaarheden en geld keert hij een week later terug naar het klooster. In het duister wacht hij op zijn vriendin onder de eglantier, de wilde rozenstruik, die in de Middeleeuwen het zinnebeeld van de liefde

is.

Ondertussen luidt Beatrijs die nacht de kerkklok nog voor het nachtelijk gebed, maar als de nonnen na afloop weer naar bed gaan, knielt Beatrijs voor het hoofdaltaar. Daar bidt ze tot Christus en Maria om vergeving voor de zonde die zij zal begaan. Ondanks al haar inspanningen moet zij toegeven aan de lokroep van de aardse liefde. Dan loopt zij naar het Maria-beeld en bekent nogmaals dat zij het habijt (het kloosterkleed) niet langer om haar lichaam kan verdragen. Haar habijt, sluier en sandalen legt zij op het Maria-altaar, haar sleutels hangt zij aan het beeld, zodat men ze de volgende ochtend gemakkelijk zal vinden bij het begroeten van Maria. De kleine poort naar de tuin, naar buiten, heeft zij tevoren al opengemaakt.

De vlucht

Zodra Beatrijs de haar nieuwe kleren heeft aangetrokken kust de jongeman haar op de mond. Te paard vluchten ze door de nacht, en tegen de ochtend stellen ze opgelucht vast dat ze niet op de hielen worden gezeten door achtervolgers. Toch merk ja al de eerste twijfel van Beatrijs over haar beslissing.

De jongeling trekt zich dit persoonlijk aan, en geïrriteerd verzekert hij Beatrijs opnieuw van zijn eeuwige trouw. En financieel hoeft ze zich ook al geen zorgen te maken. Ze hebben zoveel geld: dat krijgen ze in geen zeven jaar op.

Geen seks in het bos

Als het jonge paar even later door een prachtig bos rijdt, krijgt de jongeman zin in seks. Hij stelt Beatrijs voor bloemen te plukken en - wat op hetzelfde neerkomt - in het gras de liefde te bedrijven.

De plek in het bos, tussen de bloemen, onder zingende vogeltjes en met lekker weer, is best romantisch. Maar het is toch meer een plek waar overspel gepleegd kan worden, of waar een ridder zich waagt aan een vluggertje met een herderinnetje of een hoer. Beatrijs is dan ook boos

dat haar minnaar uitgerekend hier met haar wil vrijen. Zij is niet preuts, maar eist een beschaafde omgeving voor hun eerste seksuele contact: in de slaapkamer op een luxe en goed opgemaakt bed. En ze zegt dat zij zich dood zou schamen wanneer zij, alsof ze een hoer is, in het vrije veld de liefde zou moeten bedrijven.

Zeven vette en zeven magere jaren

Beatrijs en haar vriend gaan samenwonen in een stad. En de seks komt er natuurlijk. Het paar krijgt twee zoontjes, die vanzelfsprekend hun knappe voorkomen erven van hun adellijke ouders.

Dankzij de meegebrachte rijkdommen leidt het gezin een luxe leventje, maar na zeven jaar is het geld op en moeten de bezittingen in rap tempo worden verkocht. Tot overmaat van ramp breekt er in het land een tijd van schaarste aan, waardoor voedsel en drank extra duur worden. Het gezin komt in grote geldproblemen. Geen van de ouders heeft ooit een vak geleerd om de kost mee te verdienen: arbeid adelt weliswaar, maar de adel werkt niet! Het is hun eer te na om te gaan bedelen, en spoedig drijft de armoede de geliefden uit elkaar. Het is de man die zijn eed van trouw breekt en met de noorderzon vertrekt.

Nu staat Beatrijs er alleen voor. Terwijl zij als vrouw juist zo romantisch verlangd had naar een warme, standvastige relatie. De jongeman was intussen in hun relatie meer uit op een leven in weelde en snelle seks. Na zeven vette jaren breken voor Beatrijs zeven magere jaren aan. Zij bidt Maria om hulp, zodat haar kindertjes niet van de honger omkomen. Zoals gezegd: een vak heeft Beatrijs nooit geleerd, want normaal gesproken leeft de adel van pachtgelden, wat wij belastinginkomsten zouden noemen. En ook voor veel kloosterlingen

geldt hetzelfde: voor hen wordt gewerkt. Beatrijs kan zelfs geen draad spinnen op een spinnewiel.

Bermprostitutie

Beatrijs ziet nog maar twee manieren om zichzelf en haar kinderen in leven te houden: bedelarij of prostitutie. Zeven jaar eerder heeft zij met haar vriend nog flink ruzie gemaakt over 'vrijen in de open lucht als een hoer', maar nu ziet ze zich gedwongen om zelf te gaan doen aan bermprostitutie.

Zeven barre jaren leeft Beatrijs als 'ghemeen wijf', als prostitué, maar zelfs in die jaren vergeet zij niet om de weesgegroetjes en de zeven getijden van Maria te bidden. En al die tijd koestert zij de hoop met Maria's hulp weer op het rechte pad te komen.

Nadat ze veertien jaar in de wereld heeft geleefd, zendt God haar berouw over haar zonden in het hart. Vanaf dat moment sterft ze liever, dan dat ze haar lichaam nog langer verkoopt.

Maar Beatrijs weet als katholiek dat alleen berouw en boetedoening niet genoeg zijn om weer bij God in de gratie te komen. Zij zal haar zonden moeten opbiechten, maar dat durft zij nog niet. Wel roept ze alvast de bijstand van Maria als middelares in, want zelfs voor de zwaarste zonden moet vergeving mogelijk zijn.

Een leven als bedelares

Beatrijs legt haar adellijke trots en schaamtegevoelens af. De 'hoofse' Beatrijs verkoos prostitutie boven bedelarij, maar de godvruchtige Beatrijs kiest het omgekeerde. Ze komt tot het inzicht dat ze beter gezichtsverlies kan lijden dan te blijven zondigen: ze neemt haar kinderen bij de hand en gaat als bedelares door het land zwerven. Bedelen is immers geen zonde. Op een avond komt Beatrijs op haar zwerftocht in de buurt van haar oude klooster. Ze krijgt met haar kinderen onderdak bij een weduwe. Als Beatrijs zinspeelt op een gerucht dat de kosteres veertien jaar geleden het nabijgelegen adellijke nonnenklooster is ontvlucht, wordt de weduwe boos. De vrome kosteres heeft altijd stipt haar diensten vervuld, behalve natuurlijk wanneer zij haar werk aan een ander moest overlaten als ze ongesteld was – *(tijdens de menstruatie mochten nonnen niet in aanraking komen met de kelken en het altaar omdat ze onrein waren)*.

Een hoedschap van God

Beatrijs is verbijsterd. Heeft de weduwe het wel over kosteres Beatrijs? Ja, over haar heeft ze het! Die is dus nooit weggegaan uit het klooster!

Voor het slapen gaan bidt Beatrijs, geknield voor haar bed, tot Maria en (voor het eerst weer) tot Christus. Ze belijdt haar berouw, en beseft dat er altijd genade

mogelijk is, ook op het allerlaatste moment. Zelfs Gisemast, de goede moordenaar aan het kruis naast Christus, ontving van Christus op het laatste nippertje nog genade. Tijdens het gebed valt Beatrijs in slaap, en in een visioen hoort ze een hemelse stem. Maria had erbarmen met Beatrijs: zij heeft veertien jaar lang de taak van kosteres in het klooster waargenomen, in Beatrijs' gedaante. Niemand in de abdij heeft Beatrijs ooit gemist, en zij kan daarom veilig terugkeren. Haar habijt, sluier en sandalen zal ze terugvinden op het Maria-altaar. Haar sleutels hangen weer aan het Maria-beeld.

Het getal van de Duivel

Maar als Beatrijs wakker wordt, vreest zij door de sluwe duivel in de maling te zijn genomen. In al haar nuchterheid verwacht Beatrijs bij terugkeer niet anders dan opgepakt te worden als wegløopster of inbreekster. Als deze boodschap echt van God afkomstig is, wil zij daarvoor een bewijs zien: het visioen moet zich driemaal manifesteren, want drie is het goddelijke getal. Als het visioen slechts twee keer plaatsvindt zit de duivel er achter. Twee is immers het getal van de duivel. De duivel heeft slechts de macht tot tweevoudige herhaling. *(Dit is een bekend motief in de Middeleeuwen. Als koning Karel de Grote in Karel ende Elegast van een engel de curieuze opdracht krijgt om 's nachts uit stelen te gaan, meent hij de eerste twee*

keren dat een duivelse geest hem voor de gek houdt. Pas bij de derde aansporing gelooft Karel in een goddelijke opdracht.)

Terug in het klooster

De derde keer gaat de stem gepaard met een verblindend licht. Nu is Beatrijs ervan overtuigd dat zij veilig naar het klooster kan terugkeren. Ze legt haar wereldse kleding af en dekt er zachtjes haar kinderen mee toe. Met bloedend hart laat zij hen in de hoede van de weduwe achter en sluïpt in haar hemd het klooster binnen; de deuren zijn niet op slot.

Op het Maria-altaar vindt zij inderdaad habijt, sluier en sandalen terug, die zij aandoet. Ze neemt de sleutels weer van het Maria-beeld, en dankt Maria en God voor hun erbarmen. Vervolgens loopt zij naar het koor, waar in alle hoeken olielampen (of kaarsen?) een helder licht verspreiden. Plichtsgetrouw hervat Beatrijs haar werk: ze legt de getijdenboeken klaar, en als het kleine raderuurwerk middernacht slaat, gaat ze de grote klok luiden voor de metten. Geen van de nonnen merkt dat Beatrijs de plaats van Maria weer heeft ingenomen. *(Overigens moet het een rijk klooster geweest zijn, want zo'n uurwerk dat de tijd aangaf, was erg kostbaar in die tijd).*

Een engel met een dood kindje

Beatrijs is weer non als tevoren, maar nu is nog niet verteld wat er met de kinderen gebeurde. De twee jongetjes zijn

ontroostbaar als ze merken dat hun moeder verdwenen is. Kordaat kleedt de weduwe ze aan en neemt ze mee naar de abdis, de moeder-overste van het klooster. Deze beslist dat de weduwe zolang de zorg voor de kinderen op zich moet nemen, dan zal vanuit het klooster voor eten en drinken gezorgd worden.

Beatrijs is opgelucht als ze hoort dat haar zoons in goede handen zijn.

Ondertussen heeft ze nog steeds met geen woord durven spreken over de zonden die ze begaan heeft.

Eens per jaar komt een abt in het klooster op bezoek om te zien hoe het met de kloostertucht staat, en om als biechtvader op te treden. Dit bezoek van de abt zou een uitstekende gelegenheid voor Beatrijs kunnen zijn om haar ziel van smetten te reinigen. In hevige tweestrijd ligt zij te bidden in het koor. En opnieuw doet de duivel zijn uiterste best om haar van een juiste beslissing af te houden: hij wakkert

haar oude adellijke schaamtegevoelens aan, die haar van de biecht kunnen weerhouden. Hemels ingrijpen blijkt nogmaals nodig. Er verschijnt een engel, als een in het wit geklede jongeman. Op zijn arm draagt hij een dood kindje. Tevergeefs tracht de engel het kindje te amuseren door een rode appel omhoog te gooien en weer op te vangen. Vol verbazing aanschouwt Beatrijs het tafereel. Dan zegt ze tot de engel dat het spelen met de appel zinloos is omdat het kindje dood is. Op die opmerking staat de engel te wachten, want nu kan hij reageren met een vergelijking. Het opgooien van de appel is vergeefs omdat het kind (symbool van de ziel) dood is. Beatrijs' inspanningen zijn echter even zinloos: zij kan bidden en boete doen tot ze een ons weegt, zolang zij niet biecht, is haar ziel voor God dood.

De biecht en de vergeving

Beatrijs heeft het begrepen. Na deze verschijning begeeft zij zich naar de abt en biecht heel haar zondige leven op. Als een wijze vader hoort de abt haar verhaal aan, en verleent haar na afloop absolutie (vergeving). Zo eenvoudig worden Beatrijs haar zonden vergeven.

Intussen is er wel een wonder gebeurd, namelijk dat Maria veertien jaar de plaats van Beatrijs heeft ingenomen. En wonderen zijn er om geopenbaard te worden, want zij leggen getuigenis af van Gods almacht. De abt wil het Maria-mirakel daarom in een preek openbaren, maar belooft zijn verhaal

zo in te kleden dat Beatrijs er geen hinder van zal ondervinden. Er bestond immers zoiets als het biechtgeheim. Maar het wonder moet wel wereldkundig worden, zodat men er Maria des te meer om zal vereren, waardoor meer zondaars zich zullen bekeren. De abt slaagt er inderdaad in het mirakel te vertellen zonder dat de nonnen Beatrijs verdenken.

De non zonder naam

Tenslotte blijft de toehoorder (of lezer) van dit verhaal nog zitten met die twee achtergelaten kinderen van Beatrijs. Wat moet daar van terecht komen. Maar ook hier heeft het verhaal een happy end. Want de wijze abt neemt Beatrijs' zoons mee naar zijn klooster, waar ze vrome monniken worden in dezelfde orde als hun moeder.

'Hun moeder heette Beatrijs', zegt de schrijver dan, bijna terloops, aan het eind van het verhaal. En daarmee weten we pas voor het eerst dat de hoofdpersoon Beatrijs heette. (In het middeleeuwse handschrift draagt de tekst trouwens ook niet de titel Beatrijs; die is er pas in de negentiende eeuw bij verzonnen).

Wij vinden het raar dat haar naam pas op het eind genoemd wordt, maar dat gebeurde wel vaker in de middeleeuwse vertelkunst. Regelmatig moeten in ridderromans onbekende ridders eerst bewijzen wat ze waard zijn in gevaarlijke avonturen, voordat zij een naam krijgen. Ook voor ons gedicht geldt dat de non pas

na het happy end een naam mag hebben. Vooral omdat de Middelnederlandse naam Beatrijs, afgeleid van de Latijnse naam Beatrix, 'gelukbrengster' of 'zaligmaakster' betekent. Zo'n naam heeft natuurlijk pas zin als vaststaat dat het goed afloopt met haar.

Meisjes van twaalf

Wat de moderne lezer ook verbaasd is dat Beatrijs pas een jaar of twaalf is als ze intreedt in een katholiek klooster.

Twaalf jaar klinkt heel jong, maar twaalfjarigen werden in de Middeleeuwen al als behoorlijk volwassen beschouwd. Ze mochten al trouwen, ze konden gaan studeren (als de ouders rijk waren) of de jongens konden bijvoorbeeld een opleiding tot ridder volgen, waarmee ze tekenden voor een leven als vrijgezelle vechtersbaas.

Uiteraard hadden twaalfjarigen wel toestemming nodig van hun ouders, vooral van hun vader. En vaak gaven die vaders de doorslag bij de keuze voor hun kinderen, waarbij heel andere factoren dan tegenwoordig een rol speelden. Hoeveel zonen wilde vader in zijn erfenis laten delen? Voor hoeveel dochters had hij een bruidsschat over?

En vaders wisten dat ze die keuze vroeg moesten maken, want voor je het wist was je dochter met jongens de hort op. En veilig vrijen was er niet bij in die tijd, de pil en zelfs condooms waren nog lang niet uitgevonden.

Het meisje uit dit verhaal, Beatrijs, ging

dus het klooster in, zoals veel andere adellijke meisjes deden in die tijd. Soms deden die meisjes dat uit eigen vrije wil, omdat ze hun leven aan God wilden wijden. Maar ook vaak omdat ze een lichamelijk of geestelijk gebrek hadden. Gehandicapte kinderen uit adellijke families werden vaak in een klooster gestopt om van ze af te zijn. Dan werd er verder voor hen gezorgd door de monniken of nonnen, in ruil voor een royale gift aan het klooster.

Maar Beatrijs, zo blijkt uit het verhaal, is een mooie meid met een gezond lijf en een goed verstand. En de keuze voor het klooster was geen moment te laat, want Beatrijs had al een vriendje, waar ze hevig naar verlangde, en dat verlangen werd niet minder in het klooster.

Voor moderne lezers lijkt Beatrijs' verlangen eerder natuurlijk en mooi dan zondig. Zij verlangt naar iets waar zoveel meiden nu (en jonkvrouwen toen) naar verlangen. Maar de liefde waar Beatrijs naar verlangt, behoort buiten het bereik van een non te blijven. Een non is de 'bruid van Jezus Christus' en zij moet al haar liefde

louter op hem richten. Bij haar intrede heeft zij een gelofte van kuisheid afgelegd. Dat wil zeggen dat ze alle vormen van seks heeft afgezworen.

Maar haar verlangen, naar deze jongeman, naar seks, ging niet over. Hoe dat kwam wisten ze wel in de Middeleeuwen: Dat was het werk van de duivel.

Over 'hoofse manieren'

Nog een laatste belangrijke facet van de Beatrijs is de 'hoofsheid'. Hoofse manieren, letterlijk 'manieren zoals aan het hof' (van de koning) zijn een belangrijk thema in de literatuur vanaf de 12e eeuw. Niet alleen in de ridderromans van die tijd maar dus ook in dit gedicht.

Beatrijs is zeer gesteld op goede manieren. Als ze vanuit het klooster de boomgaard inloopt, naar haar vriend toe, is ze slechts gekleed in een hemd. Ze heeft immers haar habijt in het klooster opgehangen. En dat vindt ze vreselijk. Niet dat ze zich schaamt omdat ze een preutse non is, of een preuts meisje in een bijna bloot lijf. Nee, ze schaamt zich omdat het niet past bij haar hoofse status van fiere jonkvrouw dat ze zo in haar hemd staat. De jongeman voelt haarfijn aan hoe pijnlijk deze situatie voor Beatrijs is. Hij biedt haar tactvol eerst de gelegenheid om zich te kleden zoals het een jonkvrouw betaamt.

Een tweede situatie waarin het gaat om 'hoofsheid' volgt meteen. Als het jonge paar door een lieflijk woud rijdt, krijgt de

jongeman zin in seks. Hij stelt Beatrijs voor bloemen te plukken en - wat op hetzelfde neerkomt - in het gras de liefde te bedrijven.

beheersen. Bij de lieflijke plek in het bos ontbreekt het de jongeling duidelijk aan zelfbeheersing en weet hij zijn hormonen niet te bedwingen. Vergelijk de hele situatie maar hiermee: als een pasgetrouwd stel naar de bruidssuite van het Hilton hotel onderweg is, vraagt een nette jongen onderweg ook niet om een wip op de achterbank van zijn cabrio.

Beatrijs is woedend dat de jongeman voorstelt hier te gaan vrijen. Zij is niet preuts, en ze verlangt ook naar seks, maar ze eist een meer beschaafde omgeving voor hun eerste vrijpartij: in de slaapkamer, op een goed opgemaakt bed. Beatrijs geeft te kennen dat zij zich dood zou schamen wanneer zij, als een hoer, in het vrije veld de liefde zou moeten bedrijven.

Als zij de jongeman verontwaardigd uitmaakt voor een 'dorper fel' (lompe boer), bedoelt ze daarmee dat hij zich onhoofs gedraagt. Een van de allerbelangrijkste hoofse eigenschappen is: zelfbeheersing. Ook in de middeleeuwen gold al dat een beschaafd mens zijn driften moet kunnen

Over het boek en de schrijver

Een voorleesboek voor jong en oud

De Beatrijs lijkt geschreven te zijn om voorgedragen te worden. Zo is de tekst kort genoeg om in pakweg drie kwartier voor te dragen. En tussenzinnetjes als 'luister nu' en 'hoor hoe het verder ging' maken duidelijk dat het gedicht oorspronkelijk bedoeld was om naar te luisteren. En het is op rijm geschreven, dat maakt het voordragen, en het luisteren, makkelijker.

De middeleeuwse rijmteksten waren dus bestemd voor een luisterend publiek, en niet voor een leespubliek.

Omdat de boekdrukkunst nog niet was uitgevonden moest elk afzonderlijk boek in die tijd met de hand worden geschreven. Dat werd vooral door monniken in kloosters gedaan. Het was een enorme klus, vandaar dat wij nog steeds de uitdrukking 'monnikenwerk' gebruiken voor zo'n klus. En het materiaal, de handgemaakte inkten in alle kleuren, en het perkament waarop werd geschreven, was peperduur.

Een boek was dan ook een kapitaal bezit, zo kostbaar dat alleen de rijken ze konden kopen. Het manuscript waarin dit verhaal van Beatrijs werd opgeschreven, (dat nu in het bezit is van de Koninklijke bibliotheek), kostte toen veel meer dan een doorsnee huis.

Begrijpelijk dat het overgrote deel van de mensen in Middeleeuwen niet kon lezen.

Toch waren verhalen als de Beatrijs (en Reinaert de vos, en Karel ende Elegast) bekend in die tijd. Ze werden niet alleen voorgedragen op kastelen of voor rijke mensen. De Reinaert werd ook vast vaak voorgedragen op marktpleinen in de hoop dat het publiek de voordracht beloonde met munten of voedsel. En de Beatrijs door priesters in de kerk in de hoop daarmee zieltjes te winnen.

De Middelnederlandse taal

De taal die in de Middeleeuwen in Nederland en Vlaanderen werd gesproken (en geschreven), het Middelnederlands, verschilt nogal van het tegenwoordige Nederlands.

In dit bulkboek hebben we zowel de volledige originele tekst van de Beatrijs, als de hertaling-op-rijm van Willem Wilmink opgenomen. Bij de originele tekst hebben we ook nog uitvoerige annotaties geplaatst, voor wie graag het origineel wil lezen.

Tegelijk zal je merken dat sommige woorden nog steeds begrijpelijk zijn als je ze hardop voorleest. Andere woorden lijken dan ineens op moderne Duitse, Engelse of Franse woorden. Of op dialecten als het Limburgs, Brabants of Twents van tegenwoordig. Ook de uitspraak van toen - 'bij mij thuis' zou toen uitgesproken worden als 'bie mie tuus', kom je nog in dialecten tegen.

Ook kende het Middelnederlands nog naamvalsvormen, zoals het Duits die nog steeds heeft. In het moderne Nederlands kennen we alleen nog 'versteende' vormen van die naamvallen, zoals 'op den duur' en 'in groten getale'.

Sprooksprekers, de middeleeuwse rappers

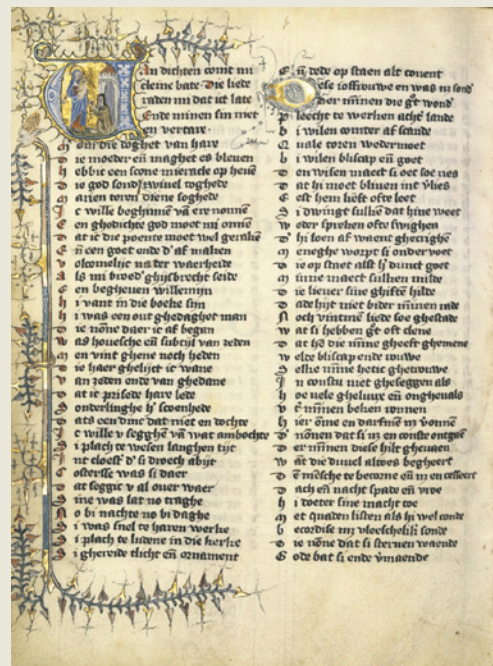
De naam van de (waarschijnlijk Brabantse) auteur van de Beatrijs is ons onbekend gebleven. Maar we hebben door de openingsregels wel een vermoeden wát hij was.

'Van dichten comt mi cleine bate. Die liederaden mi dat iet late. Ende minen sin niet en vertare'. Zo begint de Beatrijs. In dit bulkboek is dat vertaald als: 'Het dichten

brengt me weinig voordeel. De meeste mensen zijn van oordeel, dat ik een ander vak moet leren'.

Hier spreekt een beroepsdichter; iemand die met het maken en voordragen van zijn gedichten zijn brood moest verdienen, een rapper dus. En een volhouder: ook al kan hij met zijn voordrachtskunst maar nauwelijks in zijn levensonderhoud voorzien, en moet hij zijn stinkende best doen om iets moois te verzinnen dat desondanks weinig geld oplevert, hij kan het dichten niet laten.

In de dertiende eeuw heetten zulke brooddichters vaak 'minstreeel', in de veertiende eeuw 'sprookspreker'. Zij schreven niet achter hun schrijftafel af en toe een boek, dat zij hun opdrachtgevers presenteerden, of dat zij de wereld in stuurden om te laten kopiëren voor geïnteresseerde kopers.

Nee, zij schreven korte vertellingen-oprijm waarmee zij het land door trokken, op zoek naar publiek. Met hun repertoire opgeschreven of uit het hoofd geleerd, meldden ze zich bij de rijken in de kastelen en de steden. Vaak 's avonds, tijdens of na de maaltijd, traden ze op aan tafel. Ze vertelden hun berijmde verhalen en werden na afloop beloond door de gastheer. De hoogte van hun beloning hing uiteraard af van hoe goed ze waren.

De Hollandse sprookspreker Willem van Hildegaersberch (ca. 1350-1408) stak ook niet onder stoelen of banken dat hij dichtte en voordroeg omwille van 'gunst' en 'ghewin'.

Hoe kwam zo'n voordrachtskunstenaar aan ideeën om een gedicht van te maken? Van minstrelen en sprooksprekers is bekend dat zij hun onderwerpen overal en nergens vandaan haalden. Een deel van hun verhalen verzonnen ze gewoon zelf, of ontleenden ze aan voorvallen uit het dagelijkse leven. Soms kregen ze, als ze ergens op bezoek waren, een boek onder ogen, waar ze wat aan ontleenden. Maar vaak haalden ze hun verhaalstof uit het mondelinge circuit waarin ze zelf volop verkeerden. Veel stof kenden de sprekers dus van-horen-zeggen: een spoke die ze een collega hoorden vertellen, een preek over een bijbelpassage, een lied dat gezongen werd, een sterk verhaal dat ze in de kroeg hoorden, een lokale sage, een mop, een exemplar van een volksprediker en ga zo maar door.

De sprekers waren vervolgens meesters in 'adaptatie', in aanpassing. Dat wil zeggen: ze vertelden de verhalen nooit klakkeloos weer na, maar bewerkten ze naar gelang de situatie en het publiek het vereiste. Er werd wat bij verzonnen, er werd iets weggelaten ...

Deze algemene schets van hoe deze Middeleeuwse rappers aan hun stof kwamen en deze daarna aanpasten, lijkt ook uitstekend van toepassing op de dichter van de Beatrijs. Waarom zouden wij hem niet op zijn woord geloven als hij zegt het Maria-mirakel van een geestelijke gehoord te hebben? Hij wil de legende vertellen '*Volcomelijc na der waerheide*', volledig naar waarheid.

Waar gebeurd!

Je kan je afvragen of zo'n verhaal als dat van Beatrijs nu echt werd geloofd door het publiek in de Middeleeuwen. De schrijvers wisten in elk geval dat dit heel belangrijk was. Het verhaal van 'Karel ende Elegast' begint zelfs met de medeling 'Vraie historie ende al waer'. En de schrijver van de Beatrijs meldt dat dit verhaal volledig naar de waarheid is.

In de cisterciënzer abdij van Vrouwenpark, gelegen in het Brabantse Rotselaar, werd in elk geval niet getwijfeld aan de hele geschiedenis. In hun eigen Sint-Pieterskerk stond immers het enige echte Maria-beeld (van omstreeks 1330) waartoe Beatrijs gebeden had. In Vrouwenpark kon je

met eigen ogen de liefvallige madonna aanschouwen, die veertien jaar lang de plaats van kosteres Beatrijs had ingenomen. Deze claim zal de abdij wel geen windeieren hebben gelegd, evenmin als de talloze kerken die in het bezit waren van de enige echte schedel van Johannes de Doper of de echte ijzeren ringen van Mariken van Nieumeghen.

Wat is waarheid eigenlijk? Of beter: wat is nu belangrijker? De waarheid in de zin dat de geschiedenis tot in de kleinste details volkomen correct en objectief weergegeven is? Of de morele waarheid? De moderne mens is geneigd te kiezen voor de eerste, meer 'journalistieke' waarheid. Voor de middeleeuwer was het belangrijker dat het verhaal waar zou kunnen zijn.

De legende van Beatrijs illustreert in elk geval het aloude gezegde: de wonderen zijn de wereld nog niet uit. En dát is goed om te weten!

De Beatrijs

het verhaal

Van dichten comt mi cleine bate¹.
Die liede raden mi dat ict late
Ende minen sin niet en vertare.²
Maer om die doghet³ van hare,
5 Die moeder ende maghet es bleven,
Hebbic een scone mieracle op heven⁴,
Die God sonder twivel toghede⁵
Marien teren, diene soghede.⁶
Ic wille beghinnen van ere⁷ nonnen
10 Een ghedichte. God moet mi onnen⁸
Dat ic die poente moet wel geraken⁹
Ende een goet ende¹⁰ daer af maken
Volcomelijc na¹¹ der waerheide
Als mi broeder Ghijsbrecht seide,
15 Een begheven Willemijn.¹²
Hi vant in die boeke sijn.¹³
Hi was een out ghedaghet¹⁴ man.
Die nonne daer ic af began¹⁵,
Was hovesche ende subtijl van zeden.¹⁶
20 Men vint ghene noch heden
Die haer ghelijct, ic wane¹⁷,
Van zeden ende van ghedane¹⁸.
Dat ic prisede hare lede¹⁹,
Sonderlinghe²⁰ haer scoenhede,
25 Dats een dinc dat niet en dochte²¹.
Ic wille u segghen van wat ambochte²²

Het dichten brengt me weinig voordeel.
De meeste mensen zijn van oordeel
dat ik een ander vak moet leren.
En toch, om haar te eren
die als moeder maagd kon blijven,
wil ik een wonder gaan beschrijven
waarmee de Here God beoogde
Maria te loven, die hem zoogde.
Over een non wil ik gaan dichten:
moge God mijn geest verlichten,
want ik moet hoofd- en bijzaak scheiden
en dit tot een goed einde leiden.
Ik moet me aan de feiten houden
die Gijsbrecht me eens toevertrouwde,
een monnik die als schriftgeleerde
dagelijks boeken bestudeerde
en daarin ook dit wonder las.
De non, van wie al sprake was,
was een edelvrouw, zo fijn van zeden
dat men er, naar ik meen, op heden
niet één meer vindt van dat gehalte,
van zowel zeden als gestalte.
Als ik de lof zong van haar leden
en van al haar bekoorlijkheden,
zou dat de hoorder weinig stichten.
Hoor dan, wat ze voor werk verrichtte

1 *cleine bate* = weinig voordeel - 2 En mijn verstand niet moet kwellen - 3 *doghet* = goedheid - 4 Ben ik begonnen aan een mooi mirakel - 5 *toghede* = toonde - 6 Ter ere van Maria, die Hem zoogde - 7 *ere* = een - 8 *onnen* = vergunnen - 9 Dat ik de essentie goed mag treffen - 10 *ende* = einde - 11 *Volcomelijc na* = geheel en al volgens - 12 Een Wilhelmieter monnik - 13 Hij vond het (mirakel) in zijn boeken - 14 *ghedaghet* = bejaard - 15 *af began* = over begon - 16 Was voornaam en welgemanierd - 17 *ic wane* = denk ik - 18 *ghedane* = uiterlijk - 19 *prisede ... lede* = haar lichaam zou prijzen - 20 *sonderlinghe* = in het bijzonder - 21 *niet en dochte* = ongepast zou zijn - 22 *van wat ambochte* = welke functie -

was een edelvrouw, zo fijn van zeden
dat men er, naar ik meen, op heden
niet één meer vindt van dat gehalte,
van zowel zeden als gestalte.

*Si plach te wesen²³ langhen tijt
Int cloester daer si droech abijt²⁴.
Costersse²⁵ was si daer,
30 Dat seggic u al over waer²⁶
sine was lat no traghe²⁷
No bi nachte, no bi daghe.
Si was snel te²⁸ haren werke:
Si plach te ludene²⁹ in die kerke,
35 Si ghereide³⁰ tlicht ende ornament
Ende dede op staen alt covent.³¹*

gedurende de lange tijd
dat ze gekleed was in 't habijt,
daar in dat mooie klooster, waar
ze kosteres was, jaar na jaar.
Ze was nooit lui of onzorgvuldig,
bij dag of nacht nooit ongeduldig,
was vlug en vaardig in haar werk,
moest de klok luiden in de kerk,
lei boeken klaar, stak kaarsen aan,
heeft 's morgens 't klooster op doen staan.

23 Si plach te wesen = zij vervulde - *24 abijt* = kloosterkleed - *25 costersse* = kosteres - *26 al over waer* = volkomen naar
waarheid - *27 lat no traghe* = lui noch sloom - *28 snel te* = vaardig in - *29 te ludene* = de klok te luiden - *30 ghereide* = zorgde
voor - *31* En wekte iedereen in het klooster

*D*ese joffrouwe¹ en was niet sonder
Der minnen², die groet wonder
Pleecht te werken achter lande.³
Bi wilen⁴ comter af scande,
Quale, toren, wedermoet;⁵
Bi wilen bliscap ende goet⁶.
Den wisen⁷ maect si oec soe ries
Dat hi moet bliven int verlies,⁸
45 Eest hem lieft ofte leet.⁹
Si dwingt sulken¹⁰, dat hine weet
Weder spreken ofte swighen¹¹
Daer hi loen af waent ghecrighen.¹²
Meneghe worpt si onder voet¹³,
50 Die op staet alst haer dunct goet.¹⁴
Minne maect sulken milde¹⁵
Die liever sine ghiften hilde¹⁶,
Dade hijt niet bider minnen rade¹⁷.
Noch vintmen liede soe ghestade¹⁸:
55 Wat si hebben groet oft clene,
Dat hen die minne gheeft ghemene:¹⁹
Welde, bliscap ende rouwe.²⁰
Selke minne hetic²¹ ghetrouwe.
In constu niet ghesegeen als²²
60 Hoe vele gheluuix ende onghevals²³
Uter minnen beken ronnen.²⁴
Hier omme en darfmen niet veronnen²⁵
Der nonnen, dat si niet en conste ontgaen
Der minnen diese hilt ghevaen²⁶,
65 Want die duvel altoes begheert

Maar met dat al was ze niet zonder 't gevoel dat aandoet als een wonder bij wie het treft, in alle landen: de liefde, die nu eens tot schande, ziekte, wraak of weemoedigheid en dan ook weer tot vreugde leidt. De wijze maakt ze tot zo'n zot dat hij de slaaf wordt van zijn lot, of dat hem nu verheugt of spijt. Sommigen raken de kluts goed kwijt: moeten ze nu spreken of zwijgen om het gewenste te verkrijgen? Liefde loopt menigeeen onder de voet, die ze al dan niet weer opstaan doet en ze maakt tot gulle lieden wie geen stuiver zouden bieden als zij het niet voor zou schrijven. Er zijn er ook, die standvastig blijven, die samen delen in hun leven al wat de liefde heeft gegeven aan blijdschap en genot en rouw en zulke liefde noem ik: trouw. Er is niemand die overziet hoeveel geluk, hoeveel verdriet de liefde kunnen vergezellen. Daarom mag je geen oordeel vellen over de liefde van die non, waar ze niet aan ontkomen kon. Want de duivel ziet er op toe

1 joffrouwe = (adellijke) jonkvrouw - 2 der minnen = de liefde - 3 Overal veroorzaakt - 4 bi wilen = soms - 5 Leed, wrok, haat - 6 goet = goeds - 7 wisen = wijze / ries = dwaas - 8 Dat hij zich in het ongeluk stort - 9 Of hij wil of niet - 10 dwingt sulken = onderwerpt menigeeen - 11 Of hij moet spreken of zwijgen - 12 Om zijn beloning te krijgen - 13 onder voet = ter aarde - 14 Die pas mag opstaan als het haar behaagt - 15 milde = vrijgevig - 16 hilde = zou behouden - 17 bider minnen rode = op ingeving van de liefde - 18 ghestade = trouw - 19 De liefde geeft hen dat allemaal - 20 Genot, vreugde en verdriet - 21 hetic = noem ik - 22 Ik kan u niet ten volle vertellen - 23 onghevals = ongeluk - 24 Uit de bron der liefde vloeien - 25 Hierom mag men niet kwalijk nemen - 26 diese hilt ghevaen = die haar in de ban hield

Er is niemand die overziet
hoeveel geluk, hoeveel verdriet
de liefde kunnen vergezellen.
Daarom mag je geen oordeel vellen
over de liefde van die non,
waar ze niet aan ontkomen kon.

Den mensche te become ende niet en
cesseert.²⁷
Dach ende nacht, spade ende vroe²⁸,
Hi doeter sine macht toe.
Met quaden listen, als hi wel conde,
70 Becordise met vleescheliker sonde,
Die nonne, dat si sterven waende²⁹.
Gode bat si ende vermaende³⁰
Dat hise troeste dore sine ghenaden.³¹
Si sprac: 'Ic ben soe verladen³²
75 Met starker minnen ende ghewont
Dat weet hi, dient al es cont³³,
Die niet en es verholen -
Dat mi die crancheit sal doen dolen.³⁴
Ic moet leiden een ander leven:
80 Dit abijt moetic begheven³⁵.'

de mens te verleiden, hij wordt het nooit moe:

bij dag of nacht en vroeg of laat
is hij druk doende met het kwaad.
Veel streken heeft hij uitgevonden
om te bekoren met vleselijke zonden.
De arme non stierf duizend doden
en ze bad God, haar in haar noden
troost te geven door Zijn genade.
Ze zei: 'Ik ben zo zwaar beladen
met niets dan liefde, en zo gewond
- Hij weet het, die tot op de grond
van de zielen af kan dalen -
dat mijn ziekte me doet verdwalen.
Ik moet een ander leven leiden,
dus ik leg mijn habijt terzijde.'

27 De mens zonder ophouden te verleiden - 28 spade ... vroe = laat en vroeg - 29 dat ... waende = dat ze dacht te sterven -
30 vermaende = smeekte - 31 Dat Hij haar genadig zou bijstaan - 32 verladen = gekweld - 33 dient al es cont =
die alles weet - 34 Dat de kwelling mij gek zal maken - 35 begheven = afleggen

W u hoert hoeter na verghinc.
Si sende om¹ den jonghelinc
Daer si toe hadde grote lieve²,
Oetmoedelijc³ met enen brieve,
85 Dat hi saen⁴ te hare quame⁵:
Daer laghe ane sine vrame.⁶
Die bode ghinc daer de jonghelinc was.
Hi nam den brief ende las
Die hem sende sijn vriendinne.
90 Doe was hi blide in sinen sinne:
Hi haestem te comen daer.
Sint⁷ dat si out waren XII⁸jaer
Dwanc⁹ die minne dese twee,
Dat si dogheden menech wee.¹⁰

Hoor, hoe het haar hierna verging.
zij deed meteen de jongeling
van wie ze hield een brief toekomen
met wat moest worden ondernomen:
hij zou in't klooster haar ontmoeten
en zo zijn nieuw geluk begroeten.
De bode kwam, waar de jongen was.
Die pakte de brief en las
wat zijn vriendin hem had geschreven.
Het heeft hem grote vreugde gegeven
en hij haastte zich naar daar.
er was al sinds hun twaalfde jaar
liefde tussen deze twee
en ze hadden het daar moeilijk mee.

want hij zat buiten en zij zat binnen
en zo konden ze niets beginnen.
Daar zaten ze, het seken uren
en zij hadden zoveel te verduren:

1 sende om = liet ontbieden - 2 lieve = genegenheid - 3 oetmoedelijc = vriendelijk - 4 saen = snel - 5 quame = moest komen -
6 Zijn geluk hing er van af - 7 sint = sinds - 8 XII = 12 - 9 dwanc = beheerste - 10 Zodat zij veel verdriet doorstonden

D
 i reet soe hi ierst mochte¹
 Ten cloester, daer hise sochte.
 Hi ghinc sitten voer tfensterkijn²
 Ende soude gheerne, mocht sijn³,
 Sijn lief spreken ende sien.
 100 Niet langhe en merde⁴ si na dien⁵.
 Si quam ende woudene vanden⁶
 Vor tfensterkijn, dat met yseren banden⁷
 Dwers ende lanx was bevlochten.
 Menech werven si versochten,⁸
 105 Daer hi sat buten ende si binnen,
 Bevaen met⁹ alsoe starker minnen.
 Si saten soe een langhe stonde¹⁰,
 Dat ict gheseegghen niet en conde
 Hoe dicke verwandelde hare blye.¹¹
 110 'Ay mi'¹², seitsi, 'aymie¹³,
 Vercoren lief, mi es soe wee¹⁴.
 Sprect jeghen¹⁵ mi een wort oft twee
 Dat mi therte confortteert¹⁶.
 Ic ben die troest ane u begheert.
 115 Der minnen strael¹⁷ stect mi int herte
 Dat ic doghe grote smerte.¹⁸
 In mach nemmermeer verhoghen,¹⁹
 Lief, ghi en hebbet uut ghetoghen²⁰.

Naar 't klooster ging hij rijden
 waar hij bij 't raampje haar verbeidde
 dat daar in de bezoekzaal zat.
 Voorzichtig vroeg hij naar zijn schat,
 of hij haar mocht spreken en zien.
 Ze kwam een ogenblik nadien
 om een blijk van liefde op te vangen
 bij 't raampje, dat met ijzeren stangen
 in lengte en breedte was bevlochten.
 Hoe ze toch tegen hun tranen vochten,
 want hij zat buiten en zij zat binnen
 en zo konden ze niets beginnen.
 Daar zaten ze, het leken uren
 en zij hadden zoveel te verduren:
 verblekend, blozend, droef en blij.
 'Ach lieveling,' verzuchtte zij,
 'ik heb er zo veel moeite mee,
 toe, zeg me gauw een woordje of twee
 dat mij een beetje troosten kan.
 Ik word er zo wanhopig van,
 de liefdesangel in mijn hart
 steekt me en geeft me pijn en smart.
 Ik zal dagelijks moeten lijden
 totdat jij me komt bevrijden.'

want hij zat buiten en zij zat binnen
 en zo konden ze niets beginnen.
 Daar zaten ze, het leken uren
 en zij hadden zoveel te verduren:

1 soe ... mochte = zodra hij de kans kreeg - 2 tfensterkijn = het spreekvenstertje - 3 mocht sijn = als het kon - 4 merde = treuzelde - 5 na dien = hierna - 6 vanden = op de proef stellen - 7 banden = tralies - 8 Veelvuldig zuchtten zij diep - 9 bevaen met = vervuld van - 10 stonde = tijd - 11 Hoe vaak zij van kleur verschoten - 12 Ay mi = wee mij - 13 aymie = geliefde - 14 mi ... wee = ik ben zo ongelukkig - 15 jeghen = tegen - 16 confortteert = troost schenkt - 17 der minnen strael = de pijl der liefde - 18 Zodat ik veel verdriet lijden - 19 Ik word nooit meer blij - 20 uut ghetoghen = er uitgetrokken -

Hi antworde met sinne:
'Ghi wet wel, lieve vriendinne,
Dat wi langhe hebben ghedragen
Minne al onsen daghen.

Wi en hadden nye soe vele rusten,¹

Dat wi ons eens ondercusten.²

125 Vrouwe Venus, die godinne,

Die dit brachte in onsen sinne³,

Moete God, onse Here, verdoemen,⁴

Dat si twee soe scone bloemen

Doet vervaluen ende bederven.⁵

130 Constic wel ane u verwerven⁶

Ende⁷ ghi dabijt⁸ wout neder leggen

Ende mi enen sekeren tijt⁹ seggen

Hij koos zijn woorden keurig:

'Ook ik, vriendin, ben treurig,
want al vele lange dagen
moeten wij dit verdragen.

Als ik je wilde kussen,
dan kwam er steeds wat tussen.

Aan Venus met haar streken
zijn wij bijna bezweken;
moge God haar verdoemen,
want ze laat twee mooie bloemen
moedeloos de kopjes buigen.

Als ik jou kon overtuigen
het habijt terzij te leggen
en mij dan de tijd te zeggen

Als ik je wilde kussen,
dan kwam er steeds wat tussen.
Aan Venus met haar streken
zijn wij bijna bezweken;
moge God haar verdoemen,
want ze laat twee mooie bloemen
moedeloos de kopjes buigen.

Hoe ic u ute mochte leiden,
Ic woude riden ende ghereiden¹⁰

135 Goede cleder diere van wullen¹¹

Ende die met bonten doen vullen:¹²

Mantel, roc ende sercoet¹³.

In begheve u te ghere noet.¹⁴

Met u willic mi aventueren¹⁵

140 Lief, leet, tsuete¹⁶ metten sueren¹⁷.

dat ik je hier vandaan kon leiden...

Ik zou alles voorbereiden:
mooie kleren zou je dragen,
rijke voering, bonten kragen,
mantel, jurk en overkleed.

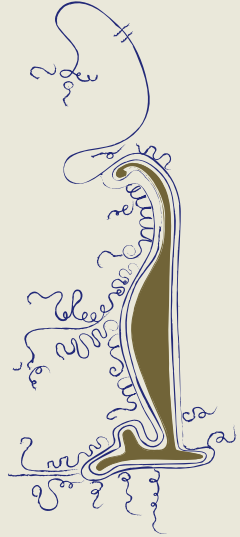
Met jou deel ik lief en leed,
ik blijf bij je in de zure
en de zoete avonturen

1 Wij hadden nooit rustig de gelegenheid - 2 Dat wij elkaar een keer kusten - 3 *in onsen sinne* = in ons hart - 4 Moge God, onze Heer, haar verdoemen - 5 Laat verwelken en vergaan - 6 Kon ik u er maar toe overhalen - 7 *ende* = dat - 8 *dabijt* = (de habijt) het kloosterkleed - 9 *sekeren tijt* = veilig tijdstip - 10 *ghereiden* = gereed maken - 11 Mooie kostbare kleding van wol - 12 En die met bont laten voeren - 13 *sercoet* = overkleed - 14 Om geen tegenslag laat ik u in de steek - 15 *mi aventueren* = mij storten in - 16 *tsuete* = het zoete - 17 *sueren* = zure

Nemt te pande mijn trouwe.¹⁸
'Vercorne¹⁹ vrient', sprac die joncfrouwe,
'Die willic gherne van u ontfaen,
Ende met u soe verre gaen,

als jij geloof hecht aan mijn woorden.'
'Vriend, dit is wat ik graag hoorde,'
zei ze, 'dus neem ik het aan
en wil zover met je gaan dat geen mens in de
abdij

Kom dan over zeven nachten
en dan moet je op me wachten
in die mooie boomgaard daar,
bij de wilde rozelaar.
Dan kom ik een deurtje uit
en dan ben ik dus je bruid,
die zal gaan waar jij begeert.

¹⁴⁵ Dat niemen en sal weten in dit covent²⁰

Werwaert dat wi sijn bewent.²¹
Van tavont over VIII nachte²²
Comt ende nemt mijns wachte²³
Daer buten inden vergier²⁴.

¹⁵⁰ Onder enen eglentier²⁵

Wacht daer mijns. Ic come uut²⁶
Ende wille wesen uwe bruut,²⁷
Te varen daer²⁸ ghi begheert.
En si dat²⁹ mi siecheit deert

¹⁵⁵ Ocht³⁰ saken die mi sijn te swaer,
Ic come sekerlike daer,
Ende ic begheert van u sere,
Dat ghi daer comt, lieve jonchere.'

meer iets weet van jou en mij.
Kom dan over zeven nachten
en dan moet je op me wachten
in die mooie boomgaard daar,
bij de wilde rozelaar.
Dan kom ik een deurtje uit
en dan ben ik dus je bruid,
die zal gaan waar jij begeert.
Zolang mij geen ziekte deert
en geen narigheid of pijn,
zal ik zijn waar jij zult zijn
en je zorgen helpen dragen.
'k Wou van jou hetzelfde vragen.'

¹⁸ Aanvaard mijn trouw als onderpand - ¹⁹ *vercorne* = uitverkoren - ²⁰ *covent* = klooster - ²¹ Waarheen wij zijn vertrokken -

²² Vanavond over 8 nachten - ²³ *nemt mijns wachte* = wacht mij op - ²⁴ *vergier* = boomgaard - ²⁵ *eglentier* = wilde
rozenstruik - ²⁶ *uut* = naar buiten - ²⁷ *bruut* = bruid - ²⁸ *te varen daer* = om te rijden naar waar - ²⁹ *en si dat* = tenzij -

³⁰ *ocht* = of

it gheloefde elc anderen.¹
 Hi nam orlof² ende ghinc
 wanderen³

Daer sijn rosside⁴ ghesadelt stoet⁵.

Hi satter op metter spoet

Ende reet wech sinen telt⁶

Ter stat waert⁷ over een velt.

¹⁶⁵ Sijns lieves⁸ hi niet en vergat:

Sanders daghes ghinc hi in die stat.

Hi cochte blau ende scaerlaken,⁹

Daer hi af¹⁰ dede maken

Mantele ende caproen groet¹¹

¹⁷⁰ Ende roc¹² ende sorcoet¹³

Ende na recht ghevoedert wel.¹⁴

Niemen en sach beter vel¹⁵

Toen dit was overeengekomen,
 heeft hij afscheid van haar genomen

en ging naar zijn gezadeld paard

en toen reed hij in volle vaart

over gras en over hei

naar een stad, daar vrij dichtbij.

Denk niet dat hij zijn lief vergat:

hij ging winkelen in die stad,

kocht blauwe stof en ook scharlaken

en daarvan liet hij maken:

een mantel en een kap, heel breed,

een jurk en ook een overkleed,

alles afgezet met bont.

Niemand die ooit vrouwen vond

Niemand die ooit vrouwen vond
 met mooiere kleren om te dragen:
 ze werden geprezen door al wie ze zagen.
 Mes en gordel, beugeltas
 kocht hij haar, hoe duur 't ook was,
 gouden haarnetten en ringen,
 en nog veel meer mooie dingen.

Onder¹⁶ vrouwen cledere draghen:

Si prijsdent alle diet saghen.

¹⁷⁵ Messe, gordele ende almoniere¹⁷

Cochti haer goet ende diere¹⁸;

Huven, vingherline van goude¹⁹

Ende chierheit²⁰ menechfoude²¹.

Om al die chierheit dede hi proeven²²

met mooiere kleren om te dragen:

ze werden geprezen door al wie ze zagen.

Mes en gordel, beugeltas

kocht hij haar, hoe duur 't ook was,

gouden haarnetten en ringen,

en nog veel meer mooie dingen.

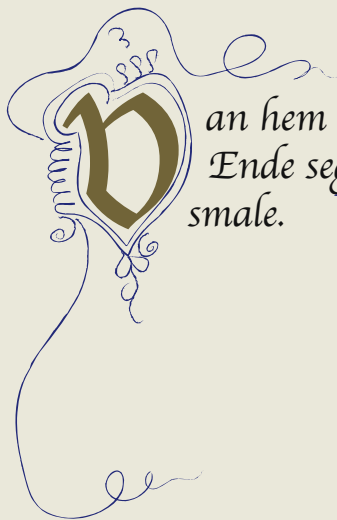
Naar al 't bijzondere liet hij vragen

¹ Dit beloofden zij elkaar - ² orlof = afscheid - ³ wanderen = lopen - ⁴ rosside = paard - ⁵ stoet = stond - ⁶ sinen telt = in draf - ⁷ ter stat waert = stadwaards - ⁸ Sijns lieves = zijn lief - ⁹ Hij kocht blauwe en rode lakense stof - ¹⁰ af = van - ¹¹ caproen groet = kap met brede kraag - ¹² roc = kleed - ¹³ sorcoet = overkleed - ¹⁴ na recht ghevoedert = naar behoren gevoerd - ¹⁵ vel = bont - ¹⁶ onder = in de voering van - ¹⁷ almoniere = geldbuidels - ¹⁸ diere = duur, kostbaar - ¹⁹ Haarnetten, ringen van goud - ²⁰ chierheit = sieraden - ²¹ menechfoude = veel, veelvuldig - ²² Naar alle sieraden zocht hij

180 *Die eneger bruut²³ soude behoeven.*
Met hem nam hi Vc pont²⁴
Ende voer²⁵ in ere avonstont
Heymelike buten der stede.²⁶
Al dat scoenheide voerdi mede
185 *Wel ghetorst²⁷ op sijn paert,*
Ende voer alsoe ten cloestere waert
Daer si seide: inden vergier
Onder enen eglentier
Hi ghinc sitten neder int cruut²⁸,
190 *Tote sijn lief soude comen uut.*

dat een bruid maar kan behagen.
Met geld genoeg voor een paleis
ging hij in de avond laat op reis,
is de stad heimelijk uitgereden
met op zijn paard de kostbaarheden
goed opgetast. Met flinke spoed
reed hij het klooster tegemoet.
Volgens afspraak zat hij daar
onder de wilde rozelaar
tussen de bloemen en de dauw
totdat zijn liefste komen zou.

- 23 *eneger bruut* = enige bruid - 24 *VC pond* = geld ter waarde van 500 pond - 25 *voer* = reed - 26 Ongemerkt de stad uit -
27 *wel ghetorst* = goed bepakt - 28 *cruut* = gras

*V*an hem latic¹ nu die tale²
 Ende segghe *u* vander scoender³
 smale.

We laten hem daar even blijven
 om 't mooie meisje te beschrijven

*We laten hem daar even blijven
 om 't mooie meisje te beschrijven
 dat hem niet uit haar hoofd kon zetten,
 die nacht, bij 't luiden van de metten.*

*Vore middernacht lude si mettine⁴.
 Die minne dede haer grote pine.
 195 Als mettenen⁵ waren ghesongen
 Beide van ouden ende van jongen
 Die daer waren int covent,
 Ende si weder waren ghewent⁶
 Opten dormter⁷ al ghemene,
 200 Bleeft si inden coer⁸ allene
 Ende si sprac haer ghebede
 Als i te voren dicke⁹ dede.
 Si knielde voerden outaer¹⁰
 Ende sprac met groten vaer¹¹:
 205 'Maria, moeder, soete name¹²,
 Nu en mach¹³ minen lichame
 Niet langher in dabijt gheduren¹⁴.
 Ghi kint wel in allen uren
 Smenschen herte ende sijn wesen¹⁵.
 210 Ic hebbe ghevast ende ghelesen¹⁶
 Ende ghenomen discipline.¹⁷
 Hets al om niet dat ic pine:¹⁸
 Minne worpt mi onder voet,¹⁹
 Dat²⁰ ic der werelt dienen moet.*

dat hem niet uit haar hoofd kon zetten,
 die nacht, bij 't luiden van de metten.
 Toen de metten waren gezongen
 door zowel de ouden als de jongen
 die in dat klooster waren gegaan
 en ze uit het koor vandaan
 naar de slaapzaal gingen met hun allen,
 liet zij zich op haar knieën vallen
 en ze sprac innige gebeden,
 zoals zo vaak in het verleden.
 Heel angstig lag ze voor 't altaar
 en deze woorden bad ze daar:
 'Maria, moeder vol genade,
 mijn lichaam, het kan na mijn daden
 het habijt niet meer verdragen.
 U kent in al zijn levensdagen
 de mens en zijn onzekerheden.
 Ik heb gevast en heb gebeden
 en ben mezelf ook gaan kastijden,
 maar 't bracht geen oplossing voor 't lijden.
 De liefde liep me onder de voet,
 zodat ik het wereldse dienen moet.

1 latic = laat ik rusten - 2 tale = verhaal scoender - 3 scoender smale = liefvallige schone - 4 Lude si mettine = luidde zij voor de - 5 metten (het avondgebed) - 6 ghewent = teruggekeerd - 7 dormter = slaapzaal - 8 inden coer = in het koor van de kerk - 9 dicke = dikwijls - 10 voerden outaer = voor het altaar - 11 vaer = vrees - 12 soete name = lieve vrouw - 12 mach = kan - 14 gheduren = het uithouden - 15 wesen = gemoedstoestand - 16 ghelesen = gebeden - 17 En mezelf gekastijd - 18 Alle moeite is tevergeefs - 19 De liefde heeft mij in haar greep - 20 dat = zodat -

²¹⁵ *Alsoe waerlike als ghi, Here lieve,
Wort ghehanghen tusschen II dieve²¹
Ende aent cruce wort gherecket²²,
Ende ghi Lazaruse verwecket²³
Daer hi lach inden grave doet²⁴,*
²²⁰ *Soe moetti kinnen minen noet
Ende mine mesdaet mi vergheven.
Ic moet in swaren sonden sneven²⁵.'*

Zo waar, Heer, als u werd gevangen
en tussen twee boeven gehangen
aan een kruis dat uw leden rekte,
zo waarlijk als U Lazarus wekte
uit zijn graf en uit zijn dood,
zo waarlijk kent U al mijn nood.
U kunt mij de zonden vergeven
waarin ik zal moeten leven.'

²¹ *II dieve* = twee misdadigers - ²² *gherecket* = gepijnigd - ²³ *verwecket* = opwekte (tot leven) - ²⁴ *inden ... doet* = dood in
het graf - ²⁵ *sneven* = vervallen

Ma desen ghinc si uten core¹
Teenen² beelde, daer si vore
Knielde ende sprac hare ghebede,
Daer Maria stont ter stede³.

Si riep Maria onversaghet⁴:
'Ic hebbe u nach ende dach geclaghet⁵
Ontfermelike⁶ mijn vernoy⁷
230 Ende mi en es niet te bat een hoy.⁸
Ic werde mijns sins te male quijt,⁹
Blivic langher in dit abijt¹⁰.'
Die covel¹¹ toech¹² si ute al daer
Ende leidse¹³ op onser Vrouwen outaer.
235 Doen¹⁴ dede si ute hare scoen¹⁵.
Nu hoert watsi sal doen.

Daarna heeft ze het koor verlaten om met Maria te gaan praten: ze is voor haar klein beeld getreden en knielde daar en heeft gebeden, dat ogenblik van angst bevrijd: 'Dag en nacht heb ik wat ik lijd U toevertrouwd: al mijn verdriet, maar veel geholpen heeft het niet. Ik raak al mijn verstand nog kwijt als ik langer blijf in dit habijt!' Ze trok haar pij uit en legde die daar op het Onze Lieve Vrouwe-altaar. Ze heeft haar sandalen uitgedaan en hoor, hoe dit nu door zal gaan:

~~'Dag en nacht heb ik wat ik lijd
U toevertrouwd: al mijn verdriet,
maar veel geholpen heeft het niet.
Ik raak al mijn verstand nog kwijt~~

Die slotele¹⁶ vander sacristien¹⁷
Hinc si voer dat beelde Marien¹⁸,
Ende ic segt u over waer¹⁹
240 Waer omme dat sise hinc al daer:
Ofmense te priemtide sochte,²⁰
Dat mense best daer vinden mochte.
Hets wel recht in alder tijt,²¹
Wie vore Marien beelde lijt²²,

De sleutels van de sacristie hing ze vlak bij Maria, die daar stond, vlak tegenover haar. Ze hing die zware sleutels daar opdat die in het oog zouden springen als de getijden weer aanvingen. Want iedereen is wel zo goed dat hij Maria even groet,

1 uten core = uit het koor van de kerk - 2 teenen = naar een - 3 ter stede = ter plaatse - 4 onversaghet = onbeschroomd - 5 geclaghet = geklaagd over - 6 ontfermelike = jammerlijk - 7 vernoy = hartzeer - 8 Maar 't heeft me geen zier geholpen - 9 Ik word nog helemaal gek - 10 abijt = habijt - 11 covel = ander woord voor habijt - 12 toech = trok - 13 leidse = legde deze - 14 doen = toen - 15 scoen = (schoenen) sandalen - 16 slotele = sleutels - 17 sacristien = sacristie (bewaarplaats van altaargerei en kleding) - 18 beelde Marien = Maria-beeld - 19 over waer = naar waarheid - 20 Als men ze voor de priem zocht - 21 Het is altijd een goede gewoonte - 22 lijt = passeert

²⁴⁵ *Dat hi sijn oghen der waert sla*²³
Ende segge 'Ave', eer hi ga,
*'Ave Maria'. Daer omme si ghedinct*²⁴,
Waer omme dat si die slotel daer hinc.

iedereen kijkt haar toch aan,
zegt 'ave', voor weer door te gaan.
Dat leek de non een zeker ding,
zodat ze daar de sleutels hing.

²³ *der waert sla* = naar haar opslaat - ²⁴ *daer omme si ghedinct* = daaraan denkt zij

U ghinc si danen dorden noet¹
 Met enen pels al bloet²
 Daer si een dore³ wiste,
 Die si ontsloet met liste,⁴
 Ende ghincker heymelijc⁵ uut,
 Stillekine⁶ sonder gheluut.
 255 Inden vergier quam si met vare⁷.
 Die jongelinc wert haers gheware⁸.
 Hi seide: 'Lief, en verveert u niet⁹:
 Hets u vrient dat ghi hier siet.'
 Doen si beide te samen quamen,
 260 Si begonste hare te scamen¹⁰
 Om dat si in enen pels stoet¹¹
 Bloets hoeft ende barvoet.¹²
 Doen seidi: 'Wel scone lichame,
 U soe waren bat bequame¹³
 265 Scone ghewaden ende goede cleder.
 Hebter mi om niet te leder,¹⁴
 Ic salse u gheven sciere¹⁵.'
 Doen ghinghen si onder den eglentiere
 Ende alles dies¹⁶ si behoeft,
 270 Des gaf hi hare ghenoech.
 Hi gaf haer cleder twee paer¹⁷.
 Blau waest¹⁸ dat si aen dede daer
 Wel ghescepen int ghevoech.¹⁹
 Vriendelike hi op haer loech²⁰.
 275 Hi seide: 'Lief, dit hemelblau
 Staet u bat²¹ dan dede dat grau.'
 Twee cousen toech²² si ane
 Ende twee scoen cordewane²³,

Daar ging ze dan in al haar leed,
 slechts in een onderjurk gekleed,
 is naar een deurtje toegelopen
 en deed het voorzichtig open
 en ongemerkt ging ze daaruit,
 stilletjes, zonder geluid.
 Vol van vrees kwam ze onder de bomen
 en de jongeling zag haar komen
 en hij zei 'Lieveling, schrik maar niet,
 het is je vriend, die je hier ziet.'
 Toen die twee daar samenkwamen,
 toen begon ze zich te schamen,
 want ze stond in haar ondergoed,
 met niets op 't hoofd of aan de voet.
 Hij zei: 'Meisje van mijn verlangen,
 ik zal je lichaam gaan omhangen
 met mooie sjaals en mooie kleren,
 je hoeft je niet lang meer te generen,
 want alles ligt al voor je klaar.'
 Toen gingen ze onder de rozelaar
 en daar waren kleren genoeg,
 veel meer dan waar ze ooit om vroeg.
 Van alles gaf hij haar twee paar;
 de blauwe kleren nam ze daar,
 fijn van snit en goed van pas.
 en zo vriendelijk als hij was...
 Hij lachte: 'Lief, dit hemelsblauw
 staat beter dan dat kloostergrauw.'
 Twee kousen trok ze aan,
 twee Cordoba-schoenen, welgedaan,

1 danen ... noet = noodgedwongen heen - 2 Met slechts een hemd aan - 3 dore = deur - 4 Die zij voorzichtig opende -
 5 heymelijc = ongemerkt - 6 stillekine = stilletjes - 7 met vare = angstig - 8 wert ... gheware = zag haar aankomen - 9 verveert
 u niet = wees niet bang - 10 Begon zij zich te schamen - 11 in enen pels stoet = in haar hemd stond - 12 Blootshoofds en
 barrevoets - 13 U pasten beter - 14 Neem het mij niet kwalijk - 15 sciere = meteen - 16 dies = wat - 17 cleder twee paer = twee
 stel kleren - 18 waest = was het - 19 Perfect van snit - 20 hi op haer loech = lachte hij naar haar - 21 bat = beter - 22 toech =
 trok - 23 cordewane = van leer (op z'n Cordobaans)

Toen die twee daar samenkwamen,
 toen begon ze zich te schamen,
 want ze stond in haar ondergoed,
 met niets op 't hoofd of aan de voet.
 Hij zei: 'Meisje van mijn verlangen,
 ik zal je lichaam gaan omhangen
 met mooie sjaals en mooie kleren,
 je hoeft je niet lang meer te generen,
 want alles ligt al voor je klaar.'

Die hare vele bat stonden
 280 Dan²⁴ scoen die waren ghebonden.
 Hoet cleder van witter ziden²⁵
 Gaf hi hare te dien tiden²⁶,
 Die si op²⁷ haer hoeft hinc.
 Doen cussese²⁸ die jonghelinc
 285 Vriendelike aen haren mont.
 Hem dochte²⁹, daer si voer hem stont,
 Dat die dach verclaerde.³⁰
 Haestelike ghinc hi tsinen paerde.
 Hi settese³¹ voer hem int ghereide³².
 290 Dus voren³³ si henen beide
 Soe verre dat began te daghen,³⁴
 Dat si hem nyemen volghen en saghen.
 Doen begant te lichtene int oest³⁵.
 Si seide: 'God, alder werelt troest³⁶,
 295 Nu moeti ons bewaren³⁷.
 Ic sie den dach verclaren.
 Waric met u niet comen uut,³⁸
 Ic soude prime hebben ghel uut,³⁹
 Als ic wilen⁴⁰ was ghewone

die haar zoveel beter stonden
 dan die sandalen, met linten gebonden.
 Hij wilde haar ook verblijden
 met sluiers van witte zijde,
 die ze over haar hoofd heen hing.
 Nu kuste haar de jongeling
 vriendelijk op haar mond.
 Het leek hem, toen ze voor hem stond,
 of de zon al was gaan stralen.
 Vlug is hij zijn paard gaan halen
 en heeft haar vóór zich in 't zadel gezet
 en ze reden, door geen mens belet
 aan één stuk door tot het ging dagen
 en ze geen achtervolgers zagen.
 Toen het al licht werd in het oosten,
 zei ze: 'God, die de wereld kan troosten...
 laat Uw zegen op ons dalen.
 Ik zie de eerste zonnestrallen:
 was ik het klooster nog niet uit,
 ik had de ochtendklok geluid,
 was als eerste in 't koor gekomen

24 Dan (dichte en opgebonden) sandalen - 25 Sluiers van witte zijde - 26 te dien tiden = vervolgens - 27 op = om - 28 doen cussese = toen kuste haar - 29 hem dochte = het scheen hem toe - 30 Dat het licht begon te worden - 31 settese = zette haar - 32 ghereide = zadel - 33 dus voren = zo reden - 34 Zo lang totdat het licht werd - 35 int oest = in het oosten - 36 troest = hulp - 37 bewaren = beschermen - 38 Als ik niet met u was gevluht - 39 Zou ik voor de priem hebben geluid - 40 wilen = voorheen

300 *Inden cloester van religione*⁴¹.
*Ic ducht*⁴² *mi die vaert*⁴³ *sal rouwen:*
*Die werelt hout soe cleine trouwe,*⁴⁴
*Al hebbic mi ghekeert*⁴⁵ *daer an.*
*Si slacht den losen coman*⁴⁶
305 *Die vingherline van formine*⁴⁷
*Vercoept*⁴⁸ *voer guldine*⁴⁹.'

in dat klooster met zoveel vromen.
Mijn reis zal mij misschien berouwen,
de wereld is zo slecht te vertrouwen
en ik krijg mijn deel daarvan.
De wereld lijkt op een handelsman
die waardeloze kermisdingen
aan de man brengt als gouden ringen.'

⁴¹ *van religione* = aan de godsdienst gewijd - ⁴² *ducht* = vrees - ⁴³ *vaert* = tocht - ⁴⁴ De wereld is zo trouweloos - ⁴⁵ *ghekeert daer an* = daarin begeven - ⁴⁶ Zij lijkt op de slinkse koopman - ⁴⁷ Die ringen van klatergoud - ⁴⁸ *vercoept* = verkoopt -
⁴⁹ *guldine* = gouden

Ay, wat segdi, suverlike¹?
 Ocht ic u emmermeer beswike,²
 Soe moete mi God scinden³!
 Waer dat wi ons bewinden⁴,
 In scede van u te ghere noet,⁵
 Ons en scede die bitter doet!⁶
 Hoe mach⁷ u aen mi twien⁸?
 Ghi en hebt aen mi niet versien⁹
 315 Dat ic u fel¹⁰ was ofte loes¹¹.
 Sint dat ic u ierst vercoes,
 En haddic niet in minen sinne
 Ghedaen een keyserinne,¹²
 Op dat ic haers werdech ware,¹³
 320 Lief, en liete u niet om hare.¹⁴
 Des¹⁵ moghedi seker wesen.
 Ic vore met ons ute ghelesen¹⁶
 Vc pont wit selverijn.¹⁷
 Daer seldi, lief, vrouwe af sijn¹⁸.
 325 Al varen wi in vremde lande,
 Wine derven verteren ghene pande¹⁹
 Binnen desen seven jaren.'
 Dus quamen si den telt²⁰ ghevaren
 Smorgens aen een foreest,²¹
 330 Daer die voghele hadden feest²².
 Si maecten soe groet ghescal²³,
 Datment hoerde over al.
 Elc sanc na der naturen sine.
 Daer stonden scone bloemkine
 335 Op dat groene velt ontploken²⁴,

'Hemels mooi meisje, zo moet je niet praten.
 als ik jou ooit zou verlaten,
 dan moge God mij kwellen.
 Ik zal je altijd vergezellen,
 in voorspoed en grote nood,
 niets kan ons scheiden dan de dood.
 Waarom twijfel je aan mij?
 Kwade trouw was er nooit bij
 en op jou was ik nog nooit boos.
 Sinds ik jou als de liefste koos,
 liet ik zelfs geen keizerinnen
 meer in mijn gedachten binnen.
 Wou er zo een met me leven,
 'k zou aan jou de voorkeur geven.
 Ons kan weinig overkomen,
 ponden heb ik meegenomen,
 geld genoeg voor een paleis.
 Wees een dame, tot elke prijs.
 Al gaan we naar Parijs of Wenen,
 ik zal geen geld hoeven te lenen
 nog in geen zeven jaren.'
 Ze zagen plotseling waar ze waren:
 aan de zoom van een prachtig bos.
 De vogels zongen er lustig op los,
 zodat je hun verliefd chanson
 ver in de omtrek horen kon.
 Elk zong zoals 't hem mocht gebeuren.
 En bloemen in hun felle kleuren
 waren op 't groene veld ontloken,

1 suverlike = schoonheid - 2 Als ik u ooit in de steek laat - 5 scinden = verdoemen - 4 wi ... bewinden = wij ons ook heen
 begeben - 5 Ik verlaat u voor geen enkele ontbering - 6 Tenzij de bittere dood ons scheidt - 7 mach = kunt - 8 twien =
 twijfelen - 9 U hebt toch nooit gemerkt - 10 fel = gemeen - 11 loes = onbetrouwbaar - 12 Heb ik mijn zinnen zelfs op geen
 keizerin gezet - 13 En als ik haar al had kunnen krijgen - 14 Lief, dan zou ik u niet verlaten om haar - 15 Des = daarvan - 16 Ik
 draag met ons mee zuiver - 17 blinkend zilvergeld t.w.v. 500 pond - 18 vrouwe af sijn = (als vrouw) over kunnen beschikken -
 19 Wij hoeven geen bezittingen te verkopen - 20 den telt = in draf - 21 foreest = woud - 22 hadden feest = vrolijk waren -
 23 Zij kwetterden zo luid - 24 ontploken = ontloken

Die scone waren ende suete roken²⁵.
 Die locht²⁶ was claer²⁷ ende scone.
 Daer stonden vele rechte²⁸ bome,
 Die ghelovert waren rike.²⁹
³⁴⁰ Die jonghelinc sacht op³⁰ die suverlike,
 Daer hi ghestade minne toe droech.³¹
 Hi seide: 'Lief, waert u ghevoech³²,
 Wi souden beeten³³ ende bloemen lesen³⁴.
 Het dunct mi hier scone wesen.
³⁴⁵ Laet ons spelen der minnen spel.'³⁵
 'Wat segdi', sprac si, 'dorper fel³⁶,
 Soudic beeten op tfelt,³⁷

zo mooi, en die zo heerlijk roken.
 Onder de heldere, wonderschone
 hemel stonden veel fraaie bomen,
 allemaal rijk gevuld met blaren.
 Nu ging de jongen iets verklaren
 dat hij al heel lang in zich droeg.
 'Liefste,' zei hij, 't is hier mooi genoeg
 om wat te dwalen en bloemen te plukken
 en de dingen te doen die het hart verrukken:
 't is hier geschikt voor het minnespel.'
 'Boerenkinkel,' zei ze, 'wat denk je wel!
 Moet ik vrijen in 't open veld,

'Boerenkinkel,' zei ze, 'wat denk je wel!
 Moet ik vrijen in 't open veld,
 zoals vrouwen het doen, voor geld
 met hun ordinaire lijven?
 Ik zou niet weten waar ik moest blijven
 van schaamte. Nu weet ik, vent,
 dat je een boerenhufter bent.

Ghelijc enen wive die wint ghelt³⁸
 Dorperlijc³⁸ met haren lichame?
³⁵⁰ Seker soe haddic cleine scame³⁹.
 Dit en ware u niet ghesciet,⁴¹
 Waerdi van dorpers aerde niet!⁴²
 Ic mach mi bedinken onsochte.⁴³
 Godsat hebdi diet sochte!⁴⁴
³⁵⁵ Swighet meer deser talen⁴⁵

zoals vrouwen het doen, voor geld met hun
 ordinaire lijven?
 Ik zou niet weten waar ik moest blijven
 van schaamte. Nu weet ik, vent,
 dat je een boerenhufter bent.
 God zal je om dit voorstel haten
 en met zo iemand heb ik me ingelaten.
 Nou ja, als je 't maar niet zult herhalen.
 Hoor! De vogeltjes in de dalen,

25 suete roken = zoet geurden - 26 locht = hemel - 27 claer = helder - 28 rechte = hoge - 29 Die vol in blad stonden - 30 sacht op = keek naar - 31 Die hij trouw liefhad - 32 waert u ghevoech = als u zou willen - 33 beeten = afstijgen - 34 lesen = plukken - 35 Laten we de liefde bedrijven - 36 dorper fel = lompe boer - 37 Moet ik in het gras gaan liggen - 38 wive ... ghelt = hoer die geld verdient - 39 dorperlijc = ordinair, plat - 40 cleine scame = weinig fatsoen - 41 Dit zou u niet voorgesteld hebben - 42 Als u geen onbeschoft karakter had - 43 Ik begin al flink spijt te krijgen - 44 Moge God u straffen voor die vraag - 45 Zwijg verder over dit onderwerp

Ende hoert⁴⁶ die voghele inden dalen,
Hoe si singhen ende hem vervroyen⁴⁷,
Die tijt sal u te min vernoyen.⁴⁸
Alsic bi u ben al⁴⁹ naect
³⁶⁰ Op een bedde wel ghemaect⁵⁰
Soe doet al dat u ghenoecht⁵¹
Ende dat uwer herten voeght.⁵²
Ic hebs in mijn herte toren,⁵³
Dat ghijt mi heden leit te voren.⁵⁴

hoor ze zingen en hoe ze kwelen,
dan hoef je je niet te vervelen.
Als ik bij je ben en naakt
op een bed, goed opgemaakt,
doe dan al wat je behaagt,
alles waar je hart om vraagt,
maar je maakt me witheet van binnen
door er hier over te beginnen.'

⁴⁶ hoert = luister naar - ⁴⁷ hem vervroyen = vrolijk zijn - ⁴⁸ Dan hoeft u zich niet te vervelen - ⁴⁹ al = helemaal - ⁵⁰ wel ghemaect = netjes opgemaakt - ⁵¹ ghenoecht = begeert - ⁵² En waarnaar u verlangt - ⁵³ Ik ben er verontwaardigd over -
⁵⁴ Dat u uw voorstel juist nu deed

Hi seide: 'Lief, en belghet u niet¹.
Het dede Venus, diet mi riet².
God gheve mi scande ende plaghe³

Ochtic u emmermeer ghewaghe.⁴

Si seide: 'Ic vergheeft u dan.

370 Ghi sijt mijn troest voer⁵ alle man

Die leven onder den trone⁶.

Al levede Absolon⁷ die scone

Ende ic des⁸ wel seker ware

Met hem te levene M⁹ jare

375 In weelden ende in rusten,

In liets mi niet ghecusten.¹⁰

Lief, ic hebbe u soe vercoren¹¹.

Men mocht¹² mi dat niet legghen
voren¹³,

Dat ic uwes soude vergheten.

380 Waric in hemelrike gheseten

Ende ghi hier in ertrike,

Ic quame tot u sekerlike.

Ay God, latet onghewroken

Dat ic dullijc¹⁴ hebbe ghesproken.

385 Die minste bliscap in hemelrike

En es hier ghere vrouden ghelike:¹⁵

Daer es die minste soe volmaect,

Datter zielen niet en smaect¹⁶

Dan Gode te minnen sonder inde¹⁷.

390 Al erdsche dinc es ellinde:¹⁸

Si en doeghet niet een haer¹⁹

Jeghen²⁰ die minste die es daer.

Diere om pinen die sijn vroet,²¹

Hij zei: 'Liefste, wees niet meer kwaad.

Ik luisterde naar Venus' raad.

God geve me schande en plagen
als ik er ooit weer van zal gewagen.'

Ze zei: 'ik vergeef het je dan.

Je bent voor mij de enige man
van al wie er op aarde wonen.

Al leefde Absalom, de schone,

en al zou hij mij verklaren

dat ik met hem duizend jaren

in weelde en rust zou mogen leven,

ik zou jou er niet voor geven.

Liefste, ik heb jou uitverkoren.

Geen die over mij zal horen

dat ik jou ooit was vergeten.

Was ik in 't hemelrijk gezeten

en jij hier beneden,

ik kwam naar jou met rasse schreden.

Oei...God, laat het ongewroken

dat ik zo dwaas heb gesproken:

aan de blijdschap in het hemelrijk
is hier geen enkele vreugde gelijk.

Daar is de minste zo volmaakt

dat hij naar niets anders haakt

dan zijn gezicht naar God te wenden.

Al het aardse is ellende,

het beste op aarde haalt het niet

bij het minste dat men daar ziet.

Wie dat beseffen, leven goed.

1 en ... niet = wees niet boos - 2 diet mi riet = die me ertoe aanzette - 3 plaghe = straf - 4 Als ik er tegen u ooit nog over begin - 5 troest voer = toeverlaat boven - 6 trone = hemel - 7 Absolon = Absalom - 8 des = daarvan - 9 M = 1000 - 10 Ik zou er geen genoegen mee nemen - 11 vercoren = uitverkoren - 12 mocht = zou kunnen - 13 legghen voren = verwijten - 14 dullijc = dwaas - 15 Is hier aan geen vreugde gelijk - 16 Dat de ziel niets anders verlangt - 17 sonder inde = zonder einde, onophoudelijk - 18 Al het aardse is rampzalig - 19 Het is geen zier waard - 20 jeghen = vergeleken met - 21 Zij zijn wijs die zulke vreugde nastreven -

*Al eest dat ic dolen moet
395 Ende mi te²² groten sonden keren²³
Dore²⁴ u, lieve scone jonchere.'*

Dat weet ik, ook nu 'k dwalen moet
en mij in zonden ga begeven,
lieveling, door met jou te leven.'

*Liefste, ik heb jou uitverkoren.
Geen die over mij zal horen
dat ik jou ooit was vergeten.
Was ik in 't hemelrijk gezeten
en jij hier beneden,
ik kwam naar jou met rasse schreden.*

²² te = in - ²³ keren = begeven - ²⁴ dore = door, omwille van

us hadden si tale ende weder tale.¹

Si reden berch ende dale.

In can u niet ghesegghen wel
Wat tusschen hem tween ghevel.

Si voren alsoe voert

Tes² si quamen in een poert³,

Die scone stont in enen dale.

Daer soe bequaemt⁴ hem wale,

⁴⁰⁵ Dat siere⁵ bleven der jaren seven

Ende waren in verweenden⁶ leven

Met ghenuechten⁷ van lichamen,

Ende wonnen⁸ II⁹ kinder tsamen.

Daer na den seven jaren,

⁴¹⁰ Alsoe die penninghe verteert¹⁰ waren,

Aldus verliepen hun gesprekken.

Ze zijn door berg en dal gaan trekken

en daar is zoveel meer geschied,

dat zeg ik allemaal maar niet.

Een lange reis was dat,

toen kwamen ze bij een stad

in een van de mooiste dalen.

Daar konden ze hun hart ophalen:

een aantal jaren, en wel zeven,

hadden ze daar een luxe leven

en bedreven de liefde samen

zodat er twee kinderen kwamen.

Maar toen ze na die zeven jaren

door al hun geld heen waren,

een aantal jaren, en wel zeven,
hadden ze daar een luxe leven
en bedreven de liefde samen
zodat er twee kinderen kwamen.
Maar toen ze na die zeven jaren
door al hun geld heen waren,
toen moesten ze van alles belenen
en toen, achter elkaar, verdwenen
kleren, sieraden en paarden:
alles verkocht voor de halve waarde,
heel hun welvaart naar de maan.

Moesten si teren vanden pande¹¹

Die si brachten uten lande.

Cleder, scoenheit¹² ende paerde

Vercochten si te halver warde

⁴¹⁵ Ende brochtent al over saen.¹³

toen moesten ze van alles belenen

en toen, achter elkaar, verdwenen

kleren, sieraden en paarden:

alles verkocht voor de halve waarde,

heel hun welvaart naar de maan.

¹ Aldus verliep hun gesprek (over en weer) - ² tes = totdat - ³ poert = stadspoort, stad - ⁴ bequaemt = beviel het - ⁵ siere = zij er - ⁶ waren in verweenden = hadden een luxe - ⁷ ghenuechten = genot - ⁸ wonnen = kregen - ⁹ II = 2 - ¹⁰ verteert = opgemaakt, uitgegeven - ¹¹ teren vanden pande = leven van de bezittingen - ¹² scoenheit = sieraden - ¹³ En maakten alles

spoedig op -

Doen en wisten si wat bestaan:¹⁴
 Si en conste ghenen roc spinnen¹⁵
 Daer si met mochte winnen.¹⁶
 Die tijt wert inden lande diere¹⁷
 420 Van spisen¹⁸, van wine ende van biere
 Ende van al datmen eten mochte.
 Dies hem wert te moede onsochte.¹⁹
 Si waren hem liever vele doet,²⁰
 Dan si hadden ghebeden broet.²¹
 425 Die aermoede maecte een ghesceet²²
 Tusschen hem beiden, al waest hem leet²³.
 Aenden man ghebrac dierste trouwe.²⁴
 Hi lietse²⁵ daer in groten rouwe
 Ende voer te sinen lande weder.
 430 Si en sachen²⁶ met oghen nye zeder²⁷.
 Daer bleven met hare ghinder
 Twee uter maten scone kinder.

Ze hadden geen middelen van bestaan:
 zij kon zelfs geen garen spinnen
 om de kost ermee te winnen.
 Daarbij: er kwamen steeds hogere prijzen
 voor bier en wijn en alle spijzen,
 voor al wat je drinken kon of bijten.
 En toen kwamen de verwijten.
 Ze waren allebei liever dood
 dan te gaan bedelen om brood.
 De armoede spaarde hun liefde niet
 al deed het hun beiden veel verdriet.
 De man brak al zijn dure eden
 en liet haar in de narigheden,
 is naar zijn eigen land getogen
 en was voor altijd uit haar ogen.
 Zij moest het met haar wondermooie
 twee kinderen maar zien te rooien..

14 *bestaen* = te beginnen - 15 Ze kon niet met een spinrok spinnen - 16 Waar zij geld mee zou kunnen verdienen - 17 *diere* = duur - 18 *spisen* = spijzen, voedsel - 19 Hierover waren ze erg bekommerd - 20 Ze zouden nog liever doodgaan - 21 Dan dat ze zouden gaan bedelen - 22 *ghesceet* = scheiding - 23 *al waest hem leet* = al deed het hun verdriet - 24 De man faalde om trouw te blijven - 25 *lietse* = liet haar achter - 26 *sachen* = zag hem - 27 *zeder* = sindsdien

*i sprac: 'Hets mi comen soe¹,
Dat ic duchte spade ende vroe.²
Ic ben in vele doghens bleven.³
Die ghene heeft mi begheven⁴,
Daer ic mi trouwen toe verliet.⁵
Maria, Vrouwe, oft ghi ghebiet⁶,
Bidt vore mi ende mine II⁷ jonghere,
440 Dat wi niet en sterven van honghere.
Wat salic doen, elendech wijf⁸.
Ic moet beide ziele ende lijf
Bevlecken met sondeghen daden.
Maria, Vrouwe, staet mi in staden⁹.
445 Al constic enen roc¹⁰ spinnen,
In mochter niet met winnen¹¹
In tween weken een broet.
Ic moet gaen dorden noet¹²
Buten der stat op tfelt
450 Ende winnen met¹³ minen lichame ghelt,
Daer ic met mach copen spise.
In mach in ghere wise¹⁴
Mijn kinder niet begheven¹⁵.'
Dus ghinc si in een sondech leven,
455 Want men seit ons over waer¹⁶,
Dat si langhe seven jaer
Ghemene wijf ter werelt ghinc¹⁷
Ende meneghe sonde ontfinck,
Dat haer was wel onbequame -¹⁸
460 Die si dede metten lichame,
Daer si cleine ghenuechte hadde in.¹⁹*

Ze zei: 'Het is precies gegaan
als ik vreesde van het begin af aan.
Ik ben nu in alle staten,
want diegene heeft mij verlaten
op wie ik mij altijd verliet.
Maria, Vrouwe, vergeet mij niet,
bid voor ons drieën, hemelse bode,
dat de honger ons niet kan doden.
Nu mijn bestaan in duigen viel,
moet ik mijn lichaam en mijn ziel
bevlecken met zondige daden.
Maria, Vrouwe, heb genade.
Ook al kon ik garen spinnen,
wat zou ik ermee winnen?
In twee weken en half brood.
Ik moet gedwongen door de nood,
buiten de stad, in 't open veld
mijn lichaam verkopen voor geld
om eten te kunnen krijgen,
want ik moet toch mijn eigen
kinderen te eten geven?'
Zo ging ze in een zondig leven,
want men vertelt, en het is waar,
dat ze gedurende zeven jaar
als publieke vrouw in het leven ging
en menige zonde ontving
door aan wildvreemde lieden
haar lichaam aan te bieden.
Ze vond er weinig genoeg in,

1 hets ... soe = nu is me overkomen - **2** Waar ik steeds bang voor was - **3** Ik ben in diepe ellende terecht gekomen - **4** begheven = in de steek gelaten - **5** Op wiens trouw ik rekende - **6** oft ... ghebiet = als u wilt - **7** II = 2 - **8** elendech wijf = ik ongelukkige vrouw - **9** staet mi in staden = sta me bij - **10** enen roc = met een spinrok - **11** Ik zou er niet mee kunnen verdienen - **12** dorden noet = door de nood gedwongen - **13** met = mee - **14** in ghere wise = hoe dan ook - **15** begheven = aan hun lot overlaten - **16** over waer = naar waarheid - **17** Als publieke vrouw 'in het leven was' - **18** Wat ze vreselijk vond - **19** Waar zij weinig genoeg aan beleefde -

Ik moet gedwongen door de nood,
 buiten de stad, in 't open veld
 mijn lichaam verkopen voor geld
 om eten te kunnen krijgen,
 want ik moet toch mijn eigen
 kinderen te eten geven?
 Zo ging ze in een zondig leven,
 want men vertelt, en het is waar,
 dat ze gedurende zeven jaar
 als publieke vrouw in het leven ging
 en menige zonde ontving
 door aan wildvreemde lieden
 haar lichaam aan te bieden.

Al²⁰ dede sijt om een cranc ghewin²¹,
 Daer si haer kinder met onthelt²².
 Wat holpt al vertelt,²³
 465 Die scamelike²⁴ sonden ende die zwaer
 Daer si in was XIII²⁵ jaer?
 Maer emmer en lietsi achter²⁶ niet,
 Hadsi rouwe oft verdriet,
 Sine las²⁷ alle daghe met trouwen
 470 Die seven ghetiden²⁸ van onser Vrouwen.
 Die las si haer te loven ende teren²⁹,
 Dat sise moeste bekeren
 Uten sondeliken daden,
 Daer si was met beladen³⁰
 475 Bi ghetale XIII³¹ jaer,
 Dat segghic u over waer.
 Si was seven jaer metten man,
 Die II kindere an hare wan³¹,
 Diese liet in ellinde,³²

ze deed het voor een schamel gewin,
 waarmee ze haar kinderen te eten gaf.
 Ik zie ervan af
 haar zonden te beschrijven, onnoemelijk zwaar,
 waar ze in leefde, veertien jaar.
 Maar één ding vergat ze niet
 in al haar ellende en verdriet:
 ze bad alle dagen in vol vertrouwen
 de zeven getijden van Onze Lieve Vrouwe.
 Dat deed ze om Maria te eren:
 die kon haar terug doen keren
 uit de zondige daden
 waarmee ze was beladen
 al een volle veertien jaar
 en dat is maar al te waar.
 Zeven jaar was ze met een man,
 daar kwamen twee kinderen van,
 hij liet haar in de ellende,

20 al = allemaal - 21 cranc ghewin = karige verdienste - 22 onthelt = onderhield - 23 Wat heeft 't voor zin alles te vertellen -
 24 scamelike = schandelijke - 25 XIII = 14 - 26 lietsi achter = verzuimde zij - 27 sine las = om te bidden - 28 ghetiden =
 getijden - 29 teren = te eren - 30 met beladen = mee belast - 31 an hare wan = bij haar kreeg - 32 Die haar in kommer
 achterliet -

⁴⁸⁰ *Daer si doghede groet meswinde.* ³³
Die leste ³⁴ *VII jaer hebdi gehoert.*
Verstaet ³⁵ *hoe si levede voert.*

zodat ze niets dan zorgen kende.

De volgende zeven hebt u ook gehoord,
maar hoe zette ze haar leven voort?

³³ Waardoor zij veel tegenspoed ondervond - ³⁴ *leste* = navolgende - ³⁵ *verstaet* = luister

Als die XIII^{III} jaer waren ghedaen,
 Sinde¹ haer God int herte saen²
 Berouwennessen alsoe groet,³
 Dat si met enen swerde⁴ al bloet⁵
 Liever liete haer hoet⁶ af slaen,
 Dan si meer sonden hadde ghedaen
 Met haren lichame, alsi plach⁷.
 490 Si weende nacht ende dach
 Dat haer oghen selden drogheden.
 Si seide: 'Maria, die Gode soghede,
 Fonteyne⁸ boven alle wiven,
 Laet mi inder noet niet bliven.
 495 Vrouwe, ic neme u torconden⁹,
 Dat mi rouwen mine sonden
 Ende sijn mi herde leet¹⁰.
 Der es soe vele¹¹, dat ic en weet
 Waer icse dede ocht met wien.
 500 Ay lacen¹², wat sal mijns¹³ ghescien?
 Ic mach wel jeghen dordeel sorgen,¹⁴
 Doghen Gods sijn mi verborgen -¹⁵

De veertien jaren waren voorbij.
 Toen gaf God haar berouw, zodat zij
 zich schuldig voelde en zo bezwaard
 dat ze liever met een scherp zwaard
 haar hoofd eraf had laten slaan
 dan dat ze meer zonden had begaan,
 haar lichaam nog langer had bevuild.
 Dag en nacht heeft ze zo gehuild
 dat haar ogen maar zelden droogden.
 Ze zei: 'Maria, die God zoogde,
 bron van genade boven alle vrouwen,
 laat mij niet nog langer rouwen.
 Vrouwe, U hebt ondervonden
 dat ik spijt heb van mijn zonden
 en U weet, ze doen me zeer.
 Er waren er zoveel, ik weet niet meer
 waar ik ze deed en met wie allemaal.
 Helaas! Ze worden me fataal,
 want nu God me uit het oog heeft verloren,
 zal niemand mijn gebeden verhoren

Ze nam een kind in elke hand
 en zo trok ze door het hele land,
 bedelend of men wat wilde geven,
 want ze moest van de aalmoezen leven.
 Ze doolde net zo lang de wereld rond
 tot ze bij toeval het klooster vond
 waar ze verbleven had als non.

Daer alle sonden selen bliken¹⁶,
 Beide van armen ende van riken,

op de dag dat de zonden blijken
 van de armen zowel als de rijken:

1 sinde = zond - 2 saen = weldra - 3 Zo veel berouw - 4 swerde = zwaard - 5 al bloet = zonder meer - 6 hoet = hoofd - 7 alsi plach = zoals zij placht te doen - 8 fonteyne = bron - 9 torconden = getuige - 10 sijn mi herde leet = boezemen mij grote afkeer in - 11 der es soe vele = het zijn er zo veel - 12 ay lacen = helaas - 13 mijns = er met mij - 14 Ik moet het Laatste Oordeel wel vrezen - 15 God heeft Zijn blik van mij afgewend - 16 selen bliken = bekend zullen worden -

505 *Ende alle mesdaet sal sijn ghewroken*¹⁷,
*Daer en si vore biechte af ghesproken*¹⁸
*Ende penitencie*¹⁹ ghedaen.
*Dat wetic wel sonder waen*²⁰.
*Des*²¹ *benic in groten vare*²².
 510 *Al droghic*²³ *alle daghe een hare*²⁴
Ende croeper met van lande te lande
Over voete ende over hande,
Wullen, barvoet sonder scoen -²⁵
*Nochtan en constic niet ghedoen,*²⁶
 515 *Dat ic van sonden worde vri*²⁷,
*Maria, Vrouwe, ghi en troest mi*²⁸.
*Fonteyne*²⁹ *boven alle doghet*³⁰,
*Ghi hebt den meneghen verhoghet*³¹,
*Alse wel Teophuluse sceen.*³²
 520 *Hi was der quaetster sonderen een*³³
*Ende haddem den duvel op ghegeven*³⁴
Beide ziele ende leven
*Ende was worden sijn man*³⁵.
*Vrouwe, ghi verloesseten*³⁶ *nochtan.*
 525 *Al benic een besondech*³⁷ *wijf*
*Ende een onghetroest keytijf,*³⁸
*In wat leven ic noy*³⁹ *was,*
*Vrouwe, ghedinct dat ic las*⁴⁰
Tuwer eren een ghebede.
 530 *Toent aen mi u oetmoedechede*⁴¹.
*Ik ben ene*⁴² *die es bedroevet*
Ende uwer hulpen wel behoevet.
*Dies maghic mi verbouden:*⁴³

als alle misdaden worden gewroken die niet in een biecht werden besproken en waarvoor geen boete is gedaan. Daar is geen enkele twijfel aan en daarvoor vrees ik al mijn dagen. Al zou ik een haren kleed gaan dragen en er in gaan kruipen, om te boeten, van land naar land, op handen en voeten, barvoets, zonder kous of schoen, het zou niet zoveel goed kunnen doen dat mijn schuld me dan verliet. Maria, waarom troost U me niet? Bron van genade, boven alles verheven,, die alle mensen hoop kan geven: Theophilus is er een voorbeeld van. Geen groter zondaar dan die man, die zowel zijn ziel als zijn leven aan de duivel in leen had gegeven en alles deed wat de duivel wou en toch door U verlost werd, o, Vrouwe. Al ging ik ook door alles heen en word ik geminacht door iedereen, wat voor een leven ik ook had, Vrouwe, U weet het toch, ik bad voor U altijd weer mijn gebeden. Veracht mij niet om mijn verleden, want hoe meer me dat zal bedroeven, des te meer zal ik Uw hulp behoeven. Ik vertrouw toch met reden:

17 *sijn ghewroken* = worden bestraft - 18 *Tenzij het van tevoren is gebiecht* - 19 *penitencie* = boete - 20 *sonder waen* = zonder twijfel - 21 *Des* = hierom - 22 *vare* = vrees - 23 *droghic* = droeg ik - 24 *hare* = boetekleed - 25 *In ruwe wol gekleed, barvoets* - 26 *Dan nog zou ik niet kunnen bereiken* - 27 *worde vri* = zou worden verlost - 28 *ghi en troest mi* = tenzij u me bijstaat - 29 *fonteyne* = bron - 30 *doghet* = deugd - 31 *U hebt menigeen gelukkig gemaakt* - 32 *Zoals Theophilus wel duidelijk werd* - 33 *der quaetster sonderen een* = een van de ergste zondaars - 34 *En had zich aan de duivel uitgeleverd* - 35 *man* = vazal - 36 *verloesseten* = verloste hem - 37 *besondech* = zondig - 38 *En een diep gezonken zondares* - 39 *noy* = met tegenzin - 40 *las* = bad - 41 *oetmoedechede* = erbarmen - 42 *ene* = iemand - 43 *Hierom durf ik moed te vatten* -

En bleef hem nye onvergouden⁴⁴
 535 Die u gruete⁴⁵, maget vrie⁴⁶,
 Alle daghe met ere Ave Marie⁴⁷.
 Die u ghebet gherne lesen⁴⁸,
 Si moeghen wel seker wesen
 Dat hem daer af sal comen vrame⁴⁹.
 540 Vrouwe, hets u soe wel bequame⁵⁰,
 Uut vercorne Gods bruut⁵¹:
 U sone sinde⁵² u een saluut⁵³
 Te Nazaret, daer hi⁵⁴ u sochte⁵⁵,
 Die u ene boetscap brochte
 545 Die nye van bode⁵⁶ was ghehoert.
 Daer omme sijn u die selve woert⁵⁷
 Soe bequame sonder wanc⁵⁸,
 Dat ghijs wet elken danc⁵⁹
 Die u gheerne⁶⁰ daer mede quet⁶¹.
 550 Al waer hi in sonden belet⁶²,
 Ghi souden te ghenaden bringhen⁶³
 Ende voer uwen sone verdinghen⁶⁴.
 Dese bedinghe⁶⁵ ende dese claghe
 Dreef⁶⁶ die sondersse alle daghe.
 555 Si nam een kint in elke hant
 Ende ghincker met doer tlant
 In armoede van stede te steden,
 Ende levede bider beden⁶⁷.
 Soe langhe dolede si achter⁶⁸ dlant,
 560 Dat si den cloester weder vant
 Daer si hadde gheweest nonne,
 Ende quam daer savons na der sonne⁶⁹

niemand heeft vergeefs gebeden
 van wie er dagelijks baden
 'Ave Maria, vol van genade.'
 Wie U hun gebed doen horen,
 ze weten al van tevoren
 dat er troost komt en erbarmen:
 U ontvangt ons in Uw armen,
 Gods uitverkoren bruid!
 Uw Zoon toch stuurde een bode uit,
 in Nazareth heeft hij U gevonden,
 met een bericht, nooit eer verzonden,
 en nog nooit van een bode gehoord:
 dat Gij volgens dit heilig woord
 gezegend onder de vrouwen zijt.
 Daardoor bent U nog steeds verblijd,
 en spreekt iemand U aldus aan,
 al leidt hij nog zo'n zondig bestaan,
 U maakt hem geen verwijten
 en zult bij Uw Zoon voor hem pleiten.
 Zo bad de zondares alle dagen,
 zo bleef ze almaar smeken en klagen.
 Ze nam een kind in elke hand
 en zo trok ze door het hele land,
 bedelend of men wat wilde geven,
 want ze moest van de aalmoezen leven.
 Ze doolde net zo lang de wereld rond
 tot ze bij toeval het klooster vond
 waar ze verbleven had als non.
 Ze is na 't laatste licht van de zon

44 Het bleef nooit iemand onbeloond - 45 *gruete* = begroet - 46 *maget vrie* = edele maagd - 47 *ave Marie* = wees gegroet Maria - 48 *lesen* = bidden - 49 *vrame* = heil - 50 *bequame* = welgevallig - 51 *bruut* = bruid - 52 *sinde* = zond - 53 *saluut* = heilwens - 54 *hi* = diegene - 55 *sochte* = bezocht - 56 *nye van bode* = nooit eerder van enige bode - 57 *die selve woert* = die bewuste woorden - 58 *sonder wanc* = ongetwijfeld - 59 Dat u er iedereen dankbaar voor bent - 60 *gheerne* = vurig - 61 *quet* = begroet - 62 *belet* = verstrikt - 63 U zou zorgen dat hij genade kreeg - 64 *verdinghen* = vrijpleiten - 65 *bedinghe* = smeekbede - 66 *dreef* = uitte - 67 *bider beden* = van het bedelen - 68 *achter* = door - 69 *na der sonne* = na zonsondergang -

In ere weduwen huus spade⁷⁰,
 Daer si bat herberghe doer ghenade⁷¹,
 565 Dat si daer snachts mochte bliven.
 'Ic mocht⁷² u qualijc verdriven⁷³,'
 Sprac die weduwe, 'met uwen kinderkinen.
 Mi dunct dat si moede scinen⁷⁴.
 Ruust u ende sit neder.
 570 Ic sal u deilen weder⁷⁵
 Dat mi verleent onse Here,
 Doer⁷⁶ siere liever moeder ere.'
 Dus bleef si met haren kinden
 Ende soude gheerne ondervinden⁷⁷
 575 Hoet inden cloester stoede⁷⁸.
 'Segt mi,' seitsi, 'vrouwe goede,
 Es dit covint van joffrouwen?'⁷⁹
 'Jaet⁸⁰,' seitsi, 'bi miere trouwen⁸¹,
 Dat verweent⁸² es ende rike⁸³;
 580 Men weet niewer⁸⁴ sijns ghelike.
 Die nonnen diere abijt in draghen,
 In hoerde nye ghewaghen⁸⁵
 Van hem gheen gherochten⁸⁶
 Dies⁸⁷ si blame⁸⁸ hebben mochten.'

bij het huis van een weduwe aangekomen
 waar ze vroeg om een onderkomen
 omdat ze nu niet verder kon reizen.
 'Ik kan u echt de deur niet wijzen,'
 zei de weduwe, 'met die twee schapen,
 die al bijna lopen te slapen.
 Rust daar maar even,
 uw deel zal ik u geven
 van wat God mij wilde schenken
 om Zijn Moeder te gedenken.'
 Met haar kinderen mocht ze daar eten
 en nu zou ze heel graag weten
 hoe in 't klooster de zaken stonden.
 'Beste vrouw,' vroeg ze onomwonden,
 'is dat daar het klooster van de edelvrouwen?'
 'Ja,' zei die, 'daar kunt u op vertrouwen
 en u zult nergens een klooster betreden
 met zoveel aanzien en kostbaarheden.
 De nonnen die er habijten dragen,
 u kunt het bij iedereen na gaan vragen,
 die zijn zo rein en vol goede werken,
 daar is niet dát op aan te merken.'

70 spade = laat - 71 Waar zij als gunst om onderdak vroeg - 72 mocht = kan - 73 verdriven = verdrijven, weggagen -
 74 moede scinen = vermoeid lijken - 75 deilen weder = mee laten delen in - 76 doer = omwiile van - 77 ondervinden = te
 weten komen - 78 stoede = er voor stond - 79 Is dat een klooster met jonkvrouwen - 80 jaet = jazeker - 81 bi miere trouwen =
 op mijn woord - 82 verweent = weelderig - 83 rike = voornaam - 84 niewer = nergens - 85 Ik heb nog nooit horen vertellen -
 86 gheen gherochten = enig roddelpraatje - 87 dies = waardoor - 88 blame = slechte reputatie

Die daer bi haren kinderen sat,
Si seide: 'Waer bi¹ segdi dat?
Ic hoerde binnen deser weken²
Soe vele van ere³ nonnen spreken.
Alsic verstoet in minen sinne⁴,

590 Soe was si hier costerinne.

Diet mi seide, hine loech⁵ niet.

Hets binnen XIIIII jaren ghesciët,
Dat si uten cloester streec⁶.

Men wiste noyt waer si weec⁷

595 Oft in wat lande si inde nam⁸.'

Doen wert die weduwe gram⁹

Ende seide: 'Ghi dunct mi reven¹⁰!

Derre talen seldi begheven¹¹

Te segghene vander costerinnen,

600 Oft ghi en blijft hier niet binnen!

En zij die bij haar kinderen zat,
ze zei: 'Waarom zegt u dat?
Ik hoorde nog geen week geleden
over zekere narigheden,
het waren hele vreemde zaken
en 't had met de kosteres te maken.
Iemand bezwoer me als echt waar
dat die hier voor veertien jaar
zomaar uit het klooster verdween
en dat niemand weet waarheen
en in welk land ze overleed.'
Toen werd de weduwe witheet
en zei: 'U zit uit uw nek te praten!
Ik zou het nu maar laten
om u zo over haar te uiten,
of u staat subiet weer buiten!

In de veertien jaar dat zij
kosteres was in de abdij,
heeft men haar, zo vlijtig is ze,
nog geen uur hoeven te missen
-of ze was dus ongesteld-
zodat wie kwaad van haar vertelt,
zich wel heel diep schamen moet.

Si heeft hier costersse ghesijn¹²

XIIIII jaer den termijn,¹³

Dat men haers noyt ghemessen conde¹⁴

In alden tiden ene metten stonde¹⁵,

605 Hen si dat si waer onghesont¹⁶.

Hi ware erger dan een hont

In de veertien jaar dat zij
kosteres was in de abdij,
heeft men haar, zo vlijtig is ze,
nog geen uur hoeven te missen
-of ze was dus ongesteld-
zodat wie kwaad van haar vertelt,

1 waer bi = waarom - 2 binnen deser weken = deze week nog - 3 van ere = over een - 4 Als ik het goed begrepen heb -
5 loech = loog - 6 streec = wegliep - 7 waer si weec = waarheen zij vluchtte - 8 inde nam = overleden is - 9 gram = kwaad -
10 Ghi dunct mi reven = u lijkt me te raaskallen - 11 Hou op zulke praatjes - 12 heeft ghesijn = is geweest - 13 De volle
veertien jaar - 14 Zonder dat men haar ooit heeft gemist - 15 ene metten stonde = op enige metten - 16 onghesont =
ongesteld -

Diere af¹⁷ seide el dan goet.
Si draghet soe reynen moet¹⁸
Die eneghe nonne draghen mochte.¹⁹
⁶¹⁰ Die²⁰ alle die cloesters dore sochte
Die staen tusschen Elve²¹ ende der
Geronde²²,
Ic wane²³ men niet vinden en conde
Ne ghene die gheesteliker²⁴ leeft.'

zich wel heel diep schamen moet.
Zij is zo zuiver van gemoed
als alle nonnen wensen mochten.
Als ze in alle kloosters zochten
tussen de Elbe en de Gironde,

denk dan maar niet dat ze iemand vonden
die het in vroomheid bij haar haalt.'

17 diere af = die over haar - **18** Zij heeft de zuiverste inborst - **19** Die een non maar kan hebben - **20** die = wie -
21 Elve = Elbe - **22** Geronde = Gironde - **23** ic wane = ik vermoed dat - **24** gheesteliker = vromer

Die alsoe langhe hadde ghesneeft¹,
Dese tale dochte haer wesen wonder²
Ende seide: 'Vrouwe, maect mi
conder³:

Hoe hiet⁴ haer moeder ende vader?"

Doe noemesise beide gader.⁵

Doen wiste si wel dat si haer meende⁶.

⁶²⁰ Ay God, hoe si snachs weende

Heymelike⁷ voer haer bedde!

Si seide: 'Ic en hebbe ander wedde⁸

Dan van herten groet⁹ berouwe.

Sijt in mijn hulpe, Maria, Vrouwe.

⁶²⁵ Mijn sonden sijn mi soe leet.

Saghic enen hoven¹⁰ heet,

Die in groten gloyen¹¹ stonde,

Dat die vlamme ghinghe uten monde¹²,

Zij, die zo lang had gedwaald,
voelde een wonder in deze woorden
en ze zei: 'Als ik nou eens hoorde

hoe haar vader en moeder heten.'

Toen de vrouw haar dat liet weten,
wist ze dat die háár bedoelde.

Ach, God, hoe ze zich die nacht voelde,
huilend op de bedderand.

'Niets,' zei ze, 'heb ik als pand
dan alleen mijn diep berouwen.

Help me dan, Maria, Vrouwe!

mijn zonden doen me wel zo'n pijn,

als er een hete oven zou zijn,

die zo verschrikkelijk gloeide

dat de vlammen er uitsproeiden,

mijn zonden doen me wel zo'n pijn,
als er een hete oven zou zijn,
die zo verschrikkelijk gloeide
dat de vlammen er uitsproeiden,
ik zou er binnenlopen
als dat mijn zonden vrij kon kopen.

Ic croper in met vlite¹³,

⁶³⁰ Mocht ic mier sonden werden quite.¹⁴

Here, ghi hebt wan hope verwaten¹⁵:

Daer op willic mi verlaten¹⁶.

Ic ben die altoes ghenade hoept,

Al eest dat mi anxt noept¹⁷

⁶³⁵ Ende mi bringt in groten vare¹⁸.

ik zou er binnenlopen

als dat mijn zonden vrij kon kopen.

Heer, U vindt wanhoop uit den boze,
daarom ben ik geen radeloze.

Hoop op genade heb ik altijd,

al raak ik ook de schrik niet kwijt,

al leef ik ook in angst en beven.

1 ghesneeft = gezondigd - 2 Dit relaas leek haar onvoorstelbaar - 3 maect mi conder = licht me verder in - 4 hiet = heette -
5 Toen noemde zij ze allebei - 6 meende = bedoelde - 7 heymelike = stilltjes - 8 ic en hebbe ander wedde = ik heb niets
anders te bieden - 9 van herten groet = innig diep - 10 hoven = over - 11 gloyen = gloed - 12 monde = opening - 13 met vlite
= gezwind - 14 Als ik zo van mijn zonden af kon komen - 15 wan hope verwaten = wanhoop vervloekt - 16 mi verlaten =
vertrouwen - 17 noept = kwelt - 18 vare = vrees -

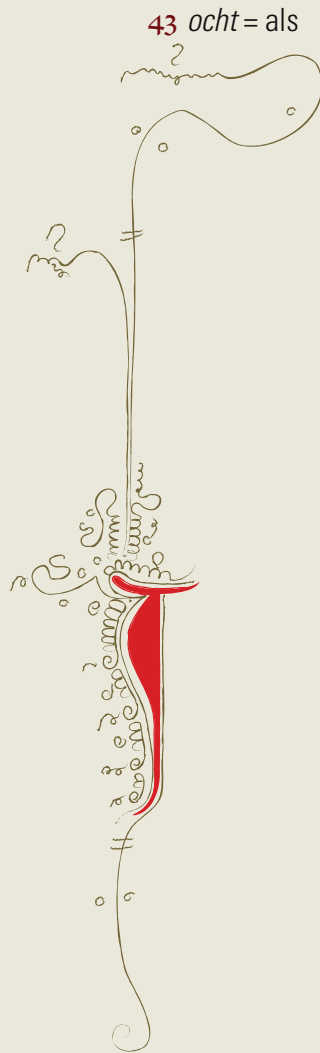
En was nye soe groten sondare
 Sint dat ghi op ertrike quaemt
 Ende menschelike vorme naemt¹⁹
 Ende ghi aen den cruce²⁰ wout²¹ sterven,
 640 Sone lieti den sondare niet bederven²²
 Die met berouwenesse socht gnade:²³
 Hi vantse²⁴, al quam hi spade²⁵,
 Alst wel openbaer scheen²⁶
 Den enen sondare vanden twee,²⁷
 645 Die tuwer rechter siden hinc.
 Dats ons een troestelijc dinc,²⁸
 Dat ghine ontfinc onbescouden.²⁹
 Goet berou mach als ghewouden.
 Dat maghic merken an desen³⁰:
 650 Ghi seit: "Vrient, du salt wesen
 Met mi heden in mijn rike.
 Dat segghic u ghewaerlike³¹."
 Noch³², Here, waest openbare³³
 Dat Gisemast, die mordenare,
 655 Ten lesten³⁴ om ghenade bat.
 Hine gaf u weder gout no scat³⁵
 Dan hem berouden sine sonden.³⁶
 U ontfermecheit en es niet te gronden,³⁷
 Niet meer dan men mach³⁸
 660 Die zee uut sceppen op enen dach
 Ende droghen al toten gronde³⁹.
 Dus was nye soe grote sonde,
 Vrouwe, u ghenaden en gaen boven⁴⁰.
 Hoe⁴¹ soudic dan sijn verscoven⁴²

Nooit kon er zo'n grote zondaar leven,
 sinds U op aarde kwam
 en de vorm van een mens aannam
 en aan het kruis wilde bezwijken,
 of U kwam hem de hand wel reiken
 als hem zijn zonden echt berouwden:
 ja, hij was alsnog behouden.
 Dit deelt het evangelie ons mee
 over die zondaar van de twee,
 die aan Uw rechterzijde hing.
 't Is ons tot troost en leniging
 dat U zijn ziel wilde behouden
 zodra zijn zonden hem berouwden.
 Ik vertrouw hierop, met reden,
 want U zei: "Vriend, je zult heden
 met mij mijn koninkrijk in gaan,
 dat geef ik je te verstaan."
 Ook Heer, maakte U openbaar
 dat Gisemans de moordenaar
 op 't allerlaatst om genade bad.
 Geen goud gaf hij en ook geen schat
 anders dan zijn berouw van zonden.
 Uw genade is niet te doorgronden,
 net zo min als men ooit iemand zag
 die de zee leegschepte in één dag,
 tot op de allerdiepste gronden.
 Er was dus nooit zo'n grote zonde
 of Uw genade ging die te boven.
 Dus ook voor mij, zo wil ik geloven,

19 naemt = aannam - 20 aen den cruce = aan het kruis - 21 wout = wilde - 22 bederven = in het verderf storten - 23 Als hij met berouw genade zocht - 24 vantse = vond haar - 25 spade = laat - 26 openbaer scheen = duidelijk bleek - 27 Dat is voor ons een troostrijk gegeven - 28 Dat u hem zonder te straffen tot u nam - 29 Echt berouw kan alles goedmaken - 30 merken an desen = hieruit opmaken - 31 ghewaerlike = naar waarheid - 32 noch = nochtans - 33 openbare = duidelijk zo - 34 ten lesten = pas op het allerlaatste moment - 35 weder gout no scat = goud noch geld - 36 Alleen het berouw om zijn zonden - 37 Uw barmhartigheid valt niet te meten (is niet te doorgronden) - 38 Net zo min als men zou kunnen - 39 gronde = bodem - 40 u ghenaden en gaen boven = of uw goedheid is groter - 41 hoe = waarom - 42 verscoven = verstoken -

665 Van uwer ontfermeheit,
Ocht⁴³ mi mijn sonden sijn soe leit?"

geldt Uw grenzeloze barmhartigheid,
want ik heb grote, grote spijt.'

Daer si lach in dit ghebede,
Quam een vaec¹ in al haer lede
Ende si wert in slape sochte².
In enen vysioen haer dochte³,
Hoe een stemme aen haer riep
Daer si lach ende sliep⁴:
'Mensche, du heves soe langhe gecarmt⁵,
Dat Maria dijns ontfarmt⁶,
⁶⁷⁵ Want si heeft u verbeden⁷.
Gaet inden cloester met haestecheden⁸.
Ghi vint die doren open wide⁹
Daer ghi uut ginges ten selven tide¹⁰
Met uwen lieve, den jonghelinc,
⁶⁸⁰ Die u inder noet af ghinc¹¹.
Al dijn abijt vinstu weder
Ligghen opten outaer neder.
Wile, covele ende scoen¹²
Moeghedi coenlijc¹³ ane doen.
⁶⁸⁵ Des danct hoeghelike Marien.¹⁴
Die slotele¹⁵ vander sacristien,
Die ghi voer tbeelde hinct¹⁶
Snachs, doen ghi uut ghinct,
Die heeft si soe doen bewaren,¹⁷
⁶⁹⁰ Datmen binnen XIIIII jaren
Uwes nye en¹⁸ ghemiste,¹⁹

Midden in deze gebeden kwam een slaap over al haar leden en toen is in haar dromen het visioen gekomen dat een heldere stem haar riep waar ze lag en sliep: 'Vrouw, je hebt zo lang gekermd dat Maria zich heeft ontfermd over jou en genade heeft afgebeden. Je moet nu het klooster weer betreden. Je vindt de deuren wijd open waar je ooit bent uitgelopen met de man die jou liefde bood, maar je in de steek liet in de nood. Je habijt met alles erop en eraan moet je op het altaar zoeken gaan. Trek pij en sandalen aan, doe meteen ook de sluier weer om je heen. Bedank nu Maria maar. De sleutels van de sacristie zijn daar waar je ze voor het beeld ophing, die nacht dat je uit het klooster ging. Maria kon ze zo bewaren dat de mensen jou die veertien jaren zelfs geen ogenblikje misten,

**Je moet nu het klooster weer betreden.
Je vindt de deuren wijd open
waar je ooit bent uitgelopen
met de man die jou liefde bood,
maar je in de steek liet in de nood.**

¹ vaec = slaap - ² si wert in slape sochte = ze viel zachtjes in slaap - ³ haer dochte = meende zij te horen - ⁴ lach ende sliep = lag te slapen - ⁵ gecarmt = gekermd, geweeklaagd - ⁶ dijns ontfarmt = medelijden met je heeft - ⁷ u verbeden = uw redding afgesmeekt - ⁸ haestecheden = spoed - ⁹ doren open wide = deuren wijd open - ¹⁰ ten selven tide = toentertijd - ¹¹ af ghinc = in de steek liet - ¹² Sluier, habijt en sandalen - ¹³ coenlijc = rustig - ¹⁴ Dank Maria hiervoor eerbiedig - ¹⁵ slotele = sleutels - ¹⁶ hinct = hing - ¹⁷ Daar heeft zij zich aldus over ontfermd - ¹⁸ nye en = wie dan - ¹⁹ U nooit gemist heeft ook -

Soe dat yemen daer af wiste.
Maria es soe wel u vrient,
Si heeft altoes voer u ghedient²⁰
⁶⁹⁵ Min no meer na dijn ghelike.²¹
Dat heeft de Vrouwe van hemelrike,
Sonderse²², doer²³ u ghedaen.
Si heet²⁴ u inden cloeste
Ghi en vint nyeman op u bedde.
⁷⁰⁰ Hets van Gode dat ic u quedde.²⁵

niets van je verdwijning wisten.
Maria houdt je zo te vriend
dat ze aldoor voor je heeft gediend
in jouw gedaante en jouw kleren.
Zij, die de hemel mag regeren,
heeft dat, zondares, voor jou gedaan.
Je moet weer naar het klooster gaan,
waar niemand je bed heeft ingenomen.
Dit bericht is van God gekomen.'

²⁰ Dat zij al die tijd in uw plaats heeft gediend - ²¹ Volkomen in jouw gedaante - ²² *Sonderse* = zondares - ²³ *doer* =
omwille van - ²⁴ *heet* = gebiedt - ²⁵ Ik spreek u van godswege toe

Ma desen en waest niet lanc,¹
Dat si uut haren slape
ontspranc².

Si seide: 'God, gheweldechere³,
En ghehinct⁴ den duivel nemmermere,
705 Dat hi mi bringhe in mere verdriet
Dan mi nu es ghesciet.

Ochtic⁵ nu inden cloester ghinghe⁶
Ende men mi over dieveghe vinghe⁷,
Soe waric noch meer ghescent⁸,
710 Dan doen ic ierst rumde⁹ covent.

Ic mane¹⁰ u, God die goede,
Dor uwen pretiosen bloede¹¹
Dat uut uwer ziden liep:
Ocht¹² die stemme die aen mi riep

715 Hier es comen te minen baten¹³,
Dat sijs niet en moete laten,
Si en come anderwerf tot hare¹⁴
Ende derde werven openbare¹⁵,
Soe dat ic mach sonder waen¹⁶

720 Weder in minen cloester gaen.
Ic wilre om benedien¹⁷
Ende loven altoes Marien!

Toen hij dit duidelijk had gemaakt,
is ze onmiddellijk ontwaakt

en zei: 'God, die de wereld bouwde,
U moet de duivel nu weerhouden
van 't brengen van meer droefenis
dan er al is.

Wat zouden ze in 't klooster zeggen?
als ze me vingen als dievegge,
kwam ik in nog veel meer verdriet
dan toen ik de abdij verliet.

Ik smeeek U, Heer, zo wijs en goed,
bij het kostelijke bloed
dat aan 't kruis Uw zij uitliep,
laat de stem die mij riep
-als die werkelijk is gekomen
tot mijn voordeel- toch niet schromen
zich nog eens te openbaren,
ja, laat die drie keer verklaren
dat ik echt van nu af aan
naar het klooster terug mag gaan.
Dan zegen ik U daarboven
en zal Maria altijd loven.'

**Wat zouden ze in 't klooster zeggen?
als ze me vingen als dievegge,
kwam ik in nog veel meer verdriet
dan toen ik de abdij verliet.**

1 Het duurde hierna niet lang - 2 *ontspranc* = wakker schrok - 3 *gheweldechere* = almachtige Heer - 4 *ghehinct* = sta toe -
5 *ochtic* = als ik - 6 *ghinghe* = zou gaan - 7 *over dieveghe vinghe* = als een dievegge zou vangen - 8 *ghescent* = te schande
gebracht - 9 *ierst rumde* = indertijd ontvluchtte - 10 *mane* = smeeek - 11 Omwille van uw kostbaar bloed - 12 *ocht* = indien -
13 *te minen baten* = tot mijn heil - 14 Om hier andermaal te komen - 15 *openbare* = duidelijk waarneembaar - 16 *sonder
waen* = zonder vrees - 17 *benedien* = verheerlijken

S
 anders snachs, moghedi horen,
 Quam haer een stemme te voren,¹
 Die op haer riep ende seide:
 ‘Mensche, du maecs te langhe beide².
 Ganc weder³ in dinen cloester.
 God sal wesen dijn troester.⁴
 Doet dat Maria u ontbiet⁵.
 730 Ic ben haer bode, en twivels niet.’
 Nu heefsise anderwerf vernomen,
 Die stemme, tote haer comen,
 Ende hietse⁶ inden cloester gaen.
 Nochtan en dorst sijs niet bestaan.⁷
 735 Der derder nacht verbeyt⁸ si noch
 Ende seide: ‘Eest elfs ghedroch⁹
 Dat mi comt te voren,¹⁰
 Soe maghic cortelike scoren¹¹
 Des duvels ghewelt¹² ende sine cracht,
 740 Ende ocht hire comt te nacht,
 Here, soe maecten soe confuus¹³,
 Dat hi vare uten huus,
 Dat hi mi niet en moete scaden.¹⁴
 Maria, nu staet mi in staden¹⁵,
 745 Die ene stemme ane mi sint¹⁶,
 Ende hiet¹⁷ mi gaen int covint.
 Ic mane¹⁸ u, Vrouwe, bi¹⁹ uwen kinde,
 Dat ghise mi derdewerven wilt sinden.’

En de volgende nacht... nu luister...
 Kwam er een stem uit het duister
 Die haar deze boodschap bracht:
 ‘Vrouw, nu niet te lang gewacht!
 Ga meteen weer in je klooster,
 dan is God voortaan je trooster.
 Doe wat Maria je gebiedt:
 ik ben haar bode, twijfel niet!’
 Toen ze de stem, tot haar gekomen,
 ten tweede male had vernomen
 met het bevel in ‘t klooster te gaan,
 toen durfde ze het nog niet aan.
 De derde nacht dacht ze bij zichzelf:
 ‘Misschien heeft een boosaardige elf
 een grap met me uit willen halen.
 ‘k Zal met gelijke munt betalen
 aan de duivel met al zijn kracht.
 Als hij hier komt, vannacht,
 Heer, laat hem dan de kluts kwijtraken
 en zich uit de voeten maken
 eer hij mij nog meer schade doet.
 Moeder Maria, wees zo goed
 en laat mij weer de stem verstaan
 die zegt dat ik in ‘t klooster moet gaan.
 Om het kind dat U hebt gedragen,
 Vrouwe, wil ik U dit vragen.’

Toen ze de stem, tot haar gekomen,
 ten tweede male had vernomen
 met het bevel in ‘t klooster te gaan,
 toen durfde ze het nog niet aan.

1 Openbaarde zich een stem aan haar - 2 *du maecs te langhe beide* = je treuzelt te lang - 3 *ganc weder* = ga terug - 4 God zal je bijstaan - 5 *ontbiet* = gebiedt - 6 *hietse* = beval haar - 7 Toch durfde zij het niet te doen - 8 *verbeyt* = wacht af - 9 *Eest elfs ghedroch* = als het een boze geest is - 10 Die zich aan mij openbaart - 11 Dan hoop ik spoedig te breken - 12 *ghewelt* = macht - 13 *confuus* = in verwarring - 14 Zodat hij mij geen kwaad kan doen - 15 *in staden* = terzijde - 16 *ane mi sint* = naar mij stuurt - 17 *hiet* = beveelt - 18 *mane* = smEEK - 19 *bi* = via

oen waecte si den derden nacht.

Een stemme quam van Gods
cracht¹

Met enen over groten lichte
Ende seide: 'Hets bi² onrechte,

Dat ghi niet en doet dat ic u hiet,
Want u Maria bi³ mi ontbiet.

⁷⁵⁵ Ghi moecht beiden te lanc.⁴

Gaet inden cloester sonder wanc⁵.

Ghi vint die doren op ende wide ontdaen⁶:

Daer ghi wilt, moghedi gaen.

U abijt vindi weder

⁷⁶⁰ Ligghende opten outaer neder.'

Als die stemme dit hadde gheseit,

En mochte die zondersse, die daer leit,⁷

Die claerheit metten oghen wel sien.⁸

Si seide: 'Nu en darf mi niet twien⁹:

⁷⁶⁵ Dese stemme comt van Gode

Ende es der maghet Marien bode.

Dat wetic nu sonder hone¹⁰:

Si comt met lichte soe scone.

Nu en willics niet laten,

⁷⁷⁰ Ic wille mi inden cloester maken¹¹.

Ic saelt oec doen in goeder trouwen

Opten troest van¹² onser Vrouwen,

Ende wille mijn kinder beide gader

Bevelen¹³ Gode, onsen vader.

⁷⁷⁵ Hi salse wel bewaren¹⁴.'

Doen toech¹⁵ si ute al sonder sparen¹⁶

Haer cleder, daer sise met decte¹⁷

Heymelike¹⁸, dat sise niet en wecte.

Ze bleef wakker, die derde nacht.

Een stem met goddelijke kracht

en door een schittering omgeven,
sprak: 'Zo kun jij niet verder leven.

Wat Maria jou via mij gebiedt,
waarom doe je dat toch niet?

Vrouw, je wacht al veel te lang.

Ga in 't klooster, wees niet bang,

je ziet er de deuren wijd openstaan

en waar je gaan wilt, mag je gaan.

Je habijt vind je aldaar,

want het ligt op het altaar.'

Dit sprak de stem met veel gezag

en toen werd de zondares die daar lag

door de glans bijna verblind

En zei: 'Wat ik hier bevind,

is werkelijk door God gezonden

en door Maria in orde bevonden.

Dit is geen leugen, dit is waar,

ik besef het zonneklaar.

Nu heb ik me voorgenomen

in het klooster terug te komen.

Ik zal op de troost vertrouwen

van haar, van Onze Lieve Vrouwe,

en mijn kinderen zullen beiden

leven onder Gods geleide,

zodat het goed met hen zal gaan.'

Toen heeft ze haar kleren uitgedaan

om haar kinderen daarmee toe te dekken,

zachtjes, om ze niet te wekken.

¹ van Gods cracht = namens God - ² bi = ten - ³ bi = via - ⁴ U kunt ook te lang wachten - ⁵ sonder wanc = zonder aarzeling -

⁶ doren op ende wide ontdaen = deuren wijd openstaan - ⁷ Kon de zondares, die daar ligt, - ⁸ Het schijnsel met de ogen slecht verduren - ⁹ en darf mi niet twien = mag ik niet meer twijfelen - ¹⁰ sonder hone = heel zeker - ¹¹ maken = begeven -

¹² opten troest van = vertrouwend op - ¹³ bevelen = toevertrouwen - ¹⁴ bewaren = beschermen - ¹⁵ toech = trok - ¹⁶ al sonder sparen = onverwijld - ¹⁷ sise met decte = ze hen mee toedekte - ¹⁸ heymelike = zachtjes -

*Si cussese beide aen haren¹⁹ mont.
780 Si seide: 'Kinder, blijft ghesont.
Op den troest van onser Vrouwen
Latic u hier in goeder trouwen;
Ende hadde mi Maria niet verbeden²⁰,
Ic en hadde u niet begheven²¹
785 Om al tgoet dat Rome heeft binnen.'²²
Hoert wes si sal beghinnen.*

Ze kuste hen alletwee op de mond
en zei: 'Mijn kinderen, blijf gezond.
in de troost van Onze Lieve Vrouwe
laat ik jullie achter, in goed vertrouwen.
'k Had zonder Maria als advocate
jullie hier niet achtergelaten,
niet voor alle schatten van Rome.'
Hoor, wat haar verder is overkomen.

*Toen heeft ze haar kleren uitgedaan
om haar kinderen daarmee toe te dekken,
zachtjes, om ze niet te wekken.
Ze kuste hen alletwee op de mond
en zei: 'Mijn kinderen, blijf gezond.
in de troost van Onze Lieve Vrouwe
laat ik jullie achter, in goed vertrouwen.*

19 aen haren = op hun - **20** verbeden = vrijgeleit - **21** begheven = verlaten - **22** Om alle kostbaarheden die Rome bevat

U gaet si met groten weene¹
 Ten cloester waert, moeder eene.²
 Doen si quam inden vergiere³,
 Vant si die dore ontsloten sciere⁴.
 Si ghincker in sonder wanc⁵.
 'Maria, hebbes danc:
 Ic ben comen binnen mure.
 God gheve mi goede aventure.'
 795 Waer si quam, vant si die dore
 Al wide open jeghen hore⁶.
 In die kerke si doe trac⁷.
 Heymelike⁸ si doe sprac:
 'God, Here, ic bidde u met vlite⁹:
 800 Hulpt mi weder in minen abite,
 Dat ic over XIII jaer¹⁰
 Liet ligghen op onser Vrouwen outaer¹¹
 Snachs, doen ic danen sciet¹².'
 Dit en es gheloghen niet,
 805 Ic segt u sonder ghile¹³:
 Scone, covele ende wile¹⁴
 Vant si ter selver stede weder¹⁵
 Daer sijt hadde gheleit neder.
 Si traect an haestelike
 810 Ende seide: 'God van hemelrike
 Ende Maria, maghet fijn¹⁶,
 Ghebenedijt¹⁷ moetti sijn!
 Ghi sijt alre doghet bloeme¹⁸.
 In uwen reine magedoeme¹⁹
 815 Droeghedi een kint sonder wee²⁰,
 Dat Here sal bliven emmermee²¹.

In tranen heeft de kinderloze
 de kortste weg naar het klooster gekozen.
 Ze is door de boomgaard heengelopen
 en vond er een zijpoortje open.
 Daar liep ze dan, heel snel.
 'Maria, dank U wel.
 Nu ben ik binnen de muren,
 geef mij geen nieuw verdriet te verduren.'
 Waar ze kwam heengelopen,
 stond de deur wijd voor haar open.
 Ze is in de kerk gegaan
 en sprak God zachtjes aan:
 'Lieve Heer, dit wil ik vragen:
 help mij het habijt weer dragen
 dat ik neerlegde, voor veertien jaar,
 op het Onze Lieve Vrouwe-altaar,
 de nacht dat ik de abdij verliet.'
 Wat ik nu zeg, lieg ik niet,
 al kan ik het niet verklaren:
 sluier, pij en sandalen waren
 er onaangeroerd gebleven
 sinds ze wegging uit dat leven.
 Vlug ging zij zich daarin kleden
 en toen heeft ze dit gebeden:
 'Goede God, en Maria, zo rein,
 wel gezegend moet U zijn.
 U, de bloem van alle deugden,
 die in maagdelijke vreugden
 baarde, zonder wee of pijn,
 wie voor altijd Heer zal zijn.

1 weene = droefheid - 2 Naar het klooster toe, moederziel alleen - 3 Vergiere = boomgaard - 4 sciere = meteen - 5 wanc = aarzeling - 6 jeghen hore = voor haar - 7 trac = ging - 8 heymelike = zachtjes - 9 met vlite = vurig - 10 over XIII jaer = 14 jaar geleden - 11 outaer = altaar - 12 doen ic danen sciet = toen ik hiervandaan vertrok - 13 ghile = gekheid - 14 Sandalen, habijt en sluier - 15 ter selver stede = op dezelfde plek - 16 maghet fijn = zuivere maagd - 17 ghebenedijt = gezegend - 18 alre doghet bloeme = de bloem van alle deugd - 19 magedoeme = maagdelijkheid - 20 wee = pijn - 21 emmermee = voor altijd -

Ghi sijt een uut vercoren werde²²:
U kint maecte hemel ende erde.
Dese ghewelt²³ comt u van Gode
820 Ende staet altoes tuwen ghebode²⁴.
Den Here, die es ons broeder,
Moghedi ghebieden als moeder
Ende hi u heten²⁵ lieve dochter.
Hier omme levic vele te sochter²⁶:

Ongemeten is Uw waarde,
Uw kind maakte hemel en aarde.
God heeft U 't gezag gegeven
dat wij dienen, heel ons leven.
Onze Heer, ons aller broeder,
Hij gehoorzaamt U als moeder
én mag U Zijn dochter heten,
tot grote troost voor wie dat weten.

Wat ik nu zeg, sieg ik niet,
al kan ik het niet verklaren:
sluier, pij en sandalen waren
er onaangeroerd gebleven
sinds ze wegging uit dat leven.
Vlug ging zij zich daarin kleden

825 Wie aen²⁷ u soect ghenade,
Hi vintse, al comt hi spade²⁸.
U hulpe die es alte²⁹ groet.
Al hebbic vernoy ende noet³⁰,
Hets bi u ghewandelt soe,³¹
830 Dat ic nu mach wesen vroe³².
Met rechte maghic u benedien³³.
Die slotele vander sacristien
Sach si hanghen in ware dinc³⁴
Vor Marien, daer sise hinc.
835 Die slotele hinc si aen hare³⁵
Ende ghinc ten core³⁶, daer si clare³⁷
Lampten³⁸ sach berren³⁹ in allen hoeken.
Daer na ghinc si ten boeken⁴⁰
Ende leide elc op sine stede⁴¹,

Men kan U genade vragen
tot in de allerlaatste dagen.
Uw hulp is geweldig groot.
Ik had verdriet en was in nood,
maar U hebt het zo omgekeerd
dat me verblijdt wat me heeft bezeerd.
U te dienen is mijn verlangen.
En toen zag ze de sleutels hangen
van de sacristie, waar ze die hing
voor ze de abdij verlaten ging.
Ze heeft de sleutels meegenomen
en ze is bij het koor gekomen,
waar ze lampen zag branden in alle hoeken.
Daarna liep ze rond met de boeken
tot ze allemaal op hun plekje lagen,

22 werde = machthebster - 23 ghewelt = macht - 24 tuwen ghebode = tot uw beschikking - 25 heten = noemen - 26 vele te sochter = des te geruster - 27 aen = bij - 28 spade = laat - 29 alte = heel erg - 30 vernoy ende noet = verdriet en gebrek - 31 Het is dankzij u zo ten goede gekeerd - 32 vroe = blij - 33 benedien = verheerlijken - 34 in ware dinc = inderdaad - 35 aen hare = bij zich - 36 ten core = naar het koor - 37 clare = helder - 38 lampten = olielampen - 39 berren = branden - 40 ten boeken = naar de getijdenboeken - 41 stede = plaats -

840 *Alsí dicke te voren*⁴² *dede;*
Ende sí bat der maghet Marien,
*Dat sise van evele moeste vrien*⁴³
Ende haer kinder, die sí liet
Ter weduwen huus in zwaer verdriet.
 845 *Binnen dien was die nacht ghegaen,*⁴⁴
*Dat dorloy*⁴⁵ *begonste te slaen,*
*Daer men middernacht bi kinde.*⁴⁶
*Sí nam cloc zeel biden inde*⁴⁷
*Ende luude metten so wel te tiden,*⁴⁸
 850 *Dat sijt hoerden in allen ziden*⁴⁹.
Die boven opten dormter laghen,
*Die quam alle sonder traghén*⁵⁰
*Vanden dormter ghemene*⁵¹.
*Sine wisten hier af groet no clene.*⁵²
 855 *Sí bleef inden cloester haren tijt*⁵³
*Sonder lachter*⁵⁴ *ende verwijt*⁵⁵:
Maria hadde ghedient voer hare,
Ghelijc oft sijt selve ware.
Dus was die sonderse bekeert
 860 *Maria te love*⁵⁶, *die men eert,*
Der maghet van hemelrike,
Die altoes ghetrouwelike
*Haren vrient staet in staden*⁵⁷,
*Alsí in node sijn verladen.*⁵⁸

zoals ze 't deed in vroeger dagen.
 Tot Maria heeft ze gebeden
 om hulp uit de narigheden,
 om die twee, die ze achterliet
 in het huis van de weduwe, in groot verdriet.
 Van deze dag waren de uren gedaan:
 het kleine uurwerk begon te slaan,
 hetgeen de middernacht beduidde.
 Ze nam het klokketouw en luidde
 de mettentijd zo diepbewogen
 dat alle nonnen hun bed uitvloegen,
 die boven in de slaapzaal lagen,
 zowel de vluggen als de tragen.
 En zonder dat ééntje had kunnen horen
 dat een ander hen wekte dan daags tevoren.
 Ze bleef in het klooster, de rest van haar tijd.
 Er was geen geroddel, geen enkel verwijt.
 Maria was in haar plaats komen werken
 en niemand had het verschil kunnen merken.
 Zo was de zondares bekeerd
 dank zij Maria, die elk vereert,
 die de hemel mag regeren
 en die zonder mankeren
 haar vrienden weet te bereiken
 als die onder zorgen bezwijken.

42 *dicke te voren* = dikwijls voorheen - 43 *van evele moeste vrien* = van ongeluk moge vrijwaren - 44 Ondertussen was de nacht gevorderd - 45 *dorloy* = uurwerk - 46 Zodat men wist dat het middernacht was - 47 *cloc zeel biden inde* = het klokketouw bij het einde - 48 En luidde precies op tijd voor de metten - 49 *in allen ziden* = aan alle kanten - 50 *traghén* = treuzelen - 51 *ghemene* = te zamen - 52 Ze hebben helemaal niets doorgehad - 53 *haren tijt* = haar leven lang - 54 *lachter* = schande - 55 *verwijt* = hoon - 56 *te love* = tot lof van - 57 *staet in staden* = bijstaat - 58 Als zij in nood verkeren

*Deese joffrouwe, daer ic af las¹,
Es nonne als i te voren was.
Nu en willic vergheten niet
Haer twee kindere, die si liet*

De vrouw van wie u 't verhaal mocht horen,
is weer kloosterzuster als tevoren.
Maar vergeten we nu ook niet:
de kinderen die ze achterliet

*Maar vergeten we nu ook niet:
De kinderen die ze achterliet
in 't huis van de weduwe, in grote nood,
want daar was geen geld en ook geen brood.
Ik zou u liever maar besparen
hoe diep bedroefd ze waren
zo zonder moeder, en hoe geschrokken.*

*Ter weduwen huus, in groter noet.
870 Si en hadden ghelt noch broet².
In can u niet vergronden³,
Doen si haer moeder niet en vonden,
Wat groter rouwe datsi dreven.⁴
Die weduwe ghincker sitten neven⁵:
875 Si hadder op ontfermenisse.⁶
Si seide: 'Ic wille toter abdisse⁷
Gaen met desen II kinden.
God sal hare int herte sinden⁸
Dat si hen goet sal doen.'⁹
880 Si deden¹⁰ ane cleder ende scoen.
Si ghincker met in covent.
Si seide: 'Vrouwe, nu bekent¹¹
Den noet van desen tween wesen.
Die moeder heefse met vresen¹²
885 Te nacht in mijn huus gelaten
Ende es ghegaen hare straten¹³,
Ic en weet west noch oest.*

in 't huis van de weduwe, in grote nood,
want daar was geen geld en ook geen brood.
Ik zou u liever maar besparen
hoe diep bedroefd ze waren
zo zonder moeder, en hoe geschrokken.
De weduwe heeft ze op schoot getrokken,
ze had verschrikkelijk medelijden.
Ze overdacht: ik ga met die beiden
me naar de abdij begeven,
waar God de abdis wel in zal geven
dat ze hen bij moet staan.
Ze deed hun de kleren en schoenen aan
en ging met hen naar de abdij.
Ze toonde ze aan de abdis en zei:
'Zie de nood van deze twee wezen:
de moeder liet ze in angst en vresen
in mijn huisje achter, 's nachts,
en verdween toen onverwachts,
naar weet ik waar in west of oost.

1 daer ic af las = over wie ik vertelde - **2** broet = brood, te eten - **3** vergronden = uitleggen - **4** Welk een diepe smart zij uitten -
5 neven = naast - **6** Ze had medelijden met hen - **7** toter abdisse = naar de abdis (klooster overste) - **8** int herte sinden = in
haar hart ingeven - **9** Dat zij zal doen wat het beste voor hen is - **10** deden = deed hen - **11** bekent = zie - **12** met vresen = in
ellende - **13** hare straten = haar eigen weg -

Dus sijn die kinder onghetroest¹⁴.
 Ic hulpe hen gheerne, wistic hoe.’
 890 Die abdisse spracker toe¹⁵:
 ‘Houtse wel¹⁶, ic saelt u lonen,
 Dat ghijs u niet en selt becronen¹⁶,
 Na dat si u sijn ghelaten¹⁸.
 Men gheve hen der caritaten¹⁹
 895 Elcs daghes om Gode.
 Sint²⁰ hier daghelijs enen bode
 Die hen drincken hale ende eten.
 Gheberst²¹ hen yet, laet mi weten.’
 Die weduwe was vroe²²
 900 Dat haer comen was alsoe.²³
 Si nam die kinder met hare
 Ende hadder toe goede ware.²⁴
 Die moeder, diese hadde ghesoghiet
 Ende pine daer om ghedoeghet,²⁵
 905 Haer was wel te moede,²⁶
 Doen sise wiste in goeder hoede,
 Haer kinder die si begaf²⁷
 In groter noet ende ghinc af²⁸.
 Sine hadde vaer no hinder²⁹
 910 Voert meer³⁰ om hare kinder.
 Si leide vort³¹ een heylech³² leven.
 Menech suchten ende beven
 Hadsi nacht ende dach,
 Want haer die rouwe int herte lach³³
 915 Van haren quaden sonden,
 Die si niet en dorste vermonden³⁴
 Ghenen mensche, no ontdecken³⁵,
 Noe in dichten oec vertrecken.³⁶

Ze liet de kinderen zonder troost.
 Ik hielp ze graag, als ik wist hoe.’
 De abdis sprak haar toe:
 ‘Laat ze bij u blijven wonen,
 ik zal u daarvoor belonen,
 daarvoor hoeft u niet te vrezen,
 want ons potje voor de wezen
 kan heus nog wel wat verduren.
 U moet daags een bode sturen
 die drinken voor hen haalt en eten.
 Ontbreekt hen iets, laat me dat weten.’
 De weduwe was blij
 met wat de abdis haar zei.
 Ze heeft de kinderen weer meegenomen,
 dus die zijn goed terechtgekomen.
 De moeder, die hen eens mocht zogen,
 en pijnen om hen moest gedogen,
 voor haar was het een opluchting
 dat het hun zoveel beter ging,
 die twee, die ze zoveel verdriet
 bezorgde, toen ze hen verliet.
 Dat het goed ging met die kinderen,
 deed haar zorgen flink verminderen.
 Ze leidde voortaan een vroom leven,
 met nog heel wat zuchten en beven,
 zowel 's nachts als overdag
 als ze haar leven verzag
 en berouw had van haar zonden,
 die niemand kon doorgronden,
 die voor de wereld verborgen bleven
 en die ze niet heeft opgeschreven.

14 onghetroest = aan hun lot overgelaten - 15 spracker toe = sprak tot haar - 16 Houtse wel = zorg goed voor hen - 17 Zodat u zich er niet om hoeft te beklagen - 18 u sijn ghelaten = bij u zijn achtergelaten - 19 der caritaten = van de liefdadigheid - 20 sint = zend - 21 gheberst = ontbreekt - 22 vroe = verheugd - 23 Dat zij dit bereikt had - 24 En zorgde er goed voor - 25 En pijn om hen had geleden - 26 Zij was gerust - 27 begaf = had verlaten - 28 ghinc af = in de steek liet - 29 vaer no hinder = vrees noch verdriet - 30 Voert meer = voortaan - 31 vort = daarna - 32 heylech = vroom - 33 Want het berouw kwelde haar - 34 dorste vermonden = durfde uit te spreken - 35 ontdecken = onthullen - 36 Zelfs niet op schrift stellen

Hier na quam op enen dach
 Een abt, diese te visenteerne plach ¹
 Eenwerven ² binnen den jare,
 Om te vernemen oft daer ware ³
 Enech lachterlike ⁴ gheruchte,
 Daer si blame ⁵ af ⁶ hebben mochte.
 925 Sdaghes als hire comen was,
 Lach die sonderse ⁷ ende las ⁸
 Inden coer haer ghebet
 In groter twivelingen met. ⁹
 Die duvel becorese metter scame, ¹⁰
 930 Dat si haer sondelike blame ¹¹
 Vore den abt niet en soude bringhen ¹².
 Als i lach inder bedinghen ¹³,
 Sach si, hoe dat neven ¹⁴ haer leet ¹⁵
 Een jonghelinc met witten ghecleet ¹⁶.
 935 Hi droech in ¹⁷ sinen arm al bloet ¹⁸
 Een kint, dat dochte haer doet ¹⁹.
 Die jonghelinc warp ²⁰ op ende neder
 Enen appel ende vinken weder ²¹
 Vor tkint, ende maecte spel ²².
 940 Dit versach ²³ die nonne wel ²⁴,
 Daer si in haer ghebede lach.
 Si seide: 'Vrient, oft wesen mach ²⁵
 Ende of ²⁶ ghi comen sijt van Gode,
 Soe manic ²⁷ u bi sine ghebode ²⁸,
 945 Dat ghi mi segt ende niet en heelt ²⁹,
 Waer om ghi voer dat kint speelt
 Metten sconen appel roet ³⁰,

Hierna kwam er op een dag
 een abt, die men daar vaker zag:
 hij inspecteerde alle jaren
 het klooster, of daar dingen waren
 die niet door de beugel konden.
 Eens per jaar deed hij zijn ronde.
 De dag dat de abt in 't klooster zat,
 lag de zondares in het koor en bad
 haar gebed in de stilte daar.
 Twijfels overvielen haar:
 de duivel had haar schaamte gegeven
 om te maken dat ze haar leven
 niet aan de abt zou openbaren.
 Toen ze daar zo lag te staren,
 zag ze een jongeling die daar schreed,
 helemaal in het wit gekleed.
 Op zijn arm droeg hij een bloot
 klein kind, het leek haar al dood.
 De jongeling gooide een paar keer
 een appel op en ving hem weer
 om het kindje te vermaken.
 Dit moest haar in 't hart wel raken,
 die daar zo heel stillletjes bad.
 'Vriend,' zei ze, 'wat betekent dat?
 Als u gezonden bent van God,
 dan vraag ik u bij Zijn gebod
 dat u me de reden leert
 waarom u 't kindje amuseert
 met die appel, zo mooi rood

1 te visenteerne plach = gewoon was te inspecteren - 2 Eenwerven = eenmaal - 3 ware = rond ging - 4 lachterlike = compromitterend - 5 blame = schande - 6 af = van - 7 sonderse = zondares - 8 las = bad - 9 Daarbij door hevige tweestrijd bevangen - 10 De duivel blies haar schaamte in - 11 Zodat zij haar zondige schanddaden - 12 bringhen = bekennen - 13 inder bedinghen = in gebed verzonken - 14 neven = langs - 15 leet = ging - 16 met witten ghecleet = in het wit gekleed - 17 in = op - 18 al bloet = duidelijk zichtbaar - 19 dat dochte haer doet = dat haar dood leek - 20 warp = wierp - 21 vinken weder = ving hem weer op - 22 maecte spel = speelde - 23 versach = zag - 24 wel = duidelijk - 25 oft wesen mach = indien het mogelijk is - 26 ende of = dat - 27 manic = verzoek ik - 28 ghebode = gezag - 29 heelt = verzwijgt - 30 appel roet = rode appel -

Toen ze daar zo sag te staren,
zag ze een jongeling die daar schreed,
helemaal in het wit gekleed.
Op zijn arm droeg hij een bloot
klein kind, het seek haar al dood.
De jongeling gooide een paar keer
een appel op en ving hem weer
om het kindje te vermaken.

Ende het leet³¹ in uwen arm doet³²?
U spel en helpt hem niet een haer³³.
⁹⁵⁰ 'Seker, nonne, ghi segt waer:
En weet niet van minen spele³⁴
Weder luttel no vele.³⁵
Hets doet: en hoert no en siet.
Al des ghelike³⁶ en weet God niet,
⁹⁵⁵ Dat ghi leest³⁷ ende vast.
Dat en helpt u niet een bast³⁸.
Hets al verloren pine,³⁹
Dat ghi neemt discipline⁴⁰.
Ghi sijt in sonden soe versmoert⁴¹,
⁹⁶⁰ Dat God u beden niet en hoert
Boven in sijn rike.
Ic rade u: haestelike
Gaet ten⁴² abt, uwen vader⁴³,
Ende verteelt hem algader
⁹⁶⁵ U sonden al sonder lieghen.
Laet u den duvel niet bedrieghen.
Die abt sal u absolveren⁴⁴
Vanden sonden die u deren.
Eest dat ghise niet en wilt spreken⁴⁵,
⁹⁷⁰ God salse zwaerlike an u wreken.'⁴⁶

het kind op uw arm is toch dood?
Hij merkt niet wat u voor hem doet.'
'Zeker, non, dat zie je goed.
De vreugde van het spelen
kan dit kind niet meer delen,
het is dood en hoort noch ziet.
En precies zo ... weet God ook niet
dat jij gebeden zegt en vast.
Het helpt je echt geen barst,
het kan je geen goeds bereiden,
net zo min als je zelf kastijden.
Jij leeft nog zo in zonden voort
dat God je gebeden niet hoort,
daar waar hij is gezeten.
Daarom moet je dit weten:
maak voort, non, en benader
de abt. Hij is een vader,
biecht je zonden zonder te liegen,
laat de duivel je niet bedriegen.
Al wat je de abt komt melden,
kan hij je kwijt doen schelden,
maar waar je niet van wilt spreken,
dat zal God vreselijk op je wreken!'

31 leet = ligt - 32 doet = dood - 33 niet een haer = geen zier - 34 Het merkt niets van mijn spel - 35 Noch weinig, noch veel - 36 al des ghelike = precies zo - 37 leest = bidt - 38 niet een bast = geen bast - 39 Het is allemaal verspilde moeite - 40 neemt discipline = uzelf kastijdt - 41 versmoert = verstikt - 42 ten = naar - 43 vader = biechtvader - 44 absolveren = vergeving schenken - 45 spreken = opbiechten - 46 Dan zal God u er zwaar voor straffen -

Die jonghelinc ghinc ute haer oghen.
 Hine wilde haer nemmer vertoghen⁴⁷.
 Dat hi seide, heeft si verstaen⁴⁸.
 Smorghens ghinc si alsoe saen⁴⁹
 975 Ten abt ende bat dat hi hoerde⁵⁰
 Haer biechte van worde te worde.
 Die abt was vroet van sinne⁵¹.
 Hi seide: 'Dochter, lieve minne⁵²,
 Des⁵³ en willic laten niet.
 980 Bepeinst u wel ende besiet⁵⁴
 Volcomelijc van uwen sonden.'⁵⁵
 Ende si ghinc ten selven stonden⁵⁶
 Den heylegghen abt sitten neven⁵⁷
 Ende ondecken hem al haer leven⁵⁸
 985 Ende haer vite van beghinne:⁵⁹
 Hoe si met ere dulre⁶⁰ minne
 Becort⁶¹ was soe uter maten,
 Dat si moeste ligghen laten
 Haer abijt met groten vare
 990 Eens snachts op onser Vrouwen outare,
 Ende rumede⁶² den cloester met enen man,
 Die twee kindere aen hare wan⁶³.
 Al dat haer ye⁶⁴ was ghesciet⁶⁵,
 Dies ne liet si achter niet.⁶⁶
 995 Wat si wiste in haer herte gront,⁶⁷
 Maecte si den abt al cont.⁶⁸
 Doen si ghebiecht hadde algader⁶⁹,
 Sprac dabt, die heyleghe vader:
 'Dochter, ic sal u absolveren⁷⁰

De jongeling hoefde niet méér te betogen
 en ging voor altijd uit haar ogen,
 maar 't was goed: ze begreep hem toch?
 En diezelfde ochtend nog
 is ze bij de abt gekomen
 opdat haar de biecht werd afgenomen.
 Hij was wijs en welgezind
 en hij zei: 'M'n lieve kind,
 dat weiger ik natuurlijk niet.
 Als jij je zonden overziet
 en overdenkt, zal ik ze horen.'
 Naar waar niemand hen kon storen
 hebben ze zich toen begeven
 en ze vertelde hem heel haar leven,
 alles wat haar was overkomen:
 hoe haar verstand haar was ontnomen
 door liefde, dat ze in dwaze grillen
 niets anders had te willen
 dan 't habijt toe te vertrouwen
 aan 't altaar van Onze Lieve Vrouwe
 om te vertrekken met een man.
 Daar kwamen twee kinderen van.
 Van alles wat haar was geschied,
 verzweeg ze zelfs het ergste niet.
 Alles wat haar had verward,
 biechtte ze uit de grond van haar hart.
 En de abt, die dat daar hoorde,
 die vrome vader sprak de woorden:
 'Dochter, ik zal je absolveren,

47 *vertoghen* = zich vertonen - 48 *verstaen* = begrepen - 49 *alsoe saen* = zo snel mogelijk - 50 *bat dat hi hoerde* = smeekte dat hij zou horen naar - 51 *vroet van sinne* = wijs - 52 *lieve minne* = lief kind - 53 *des* = dat - 54 Denk goed na en onderzoek - 55 Uw zonden nauwkeurig - 56 *ten selven stonden* = meteen - 57 Naast de vrome abt zitten - 58 En onthulde hem haar hele leven - 59 En haar geschiedenis van begin af aan - 60 *ere dulre* = een dwaze - 61 *becort* = in verzoeking gebracht - 62 *rumede* = verliet - 63 *aen hare wan* = bij haar kreeg - 64 *ye* = ooit - 65 *ghesciet* = overkomen - 66 Daarvan verzweeg ze niets - 67 Alles wat zij zich kon herinneren - 68 Maakte zij aan de abt bekend - 69 *algader* = alles - 70 *absolveren* = vergeving schenken -

1000 Vanden sonden die u deren,
Die ghi mi nu hebt ghelijt⁷¹.
Gheloeft ende ghebenedijt⁷²
Moet die moeder Gods wesen.
Hi leide⁷³ haer op thoest met desen⁷⁴

1005 Die hant ende gaf haer perdoen⁷⁵.

Hi seide: 'Ic sal in een sermoen⁷⁶
U biechte openbare seggen⁷⁷,
Ende die soe wiselike beleggen,⁷⁸
Dat ghi ende u kinder mede⁷⁹

1010 Nemmermeer te ghere stede⁸⁰

Ghenen lachter⁸¹ en selt ghecrigen⁸².
Het ware onrecht⁸³, soudement swigen⁸⁴,
Die scone miracle die ons Here
Dede doer⁸⁵ siere moeder ere.

1015 Ic saelt orconden⁸⁶ over al.

Ic hope, datter noch bi⁸⁷ sal
Menech sondare bekeren
Ende onser liever Vrouwen eren.'

van de zonden die je deren,
die je pijn doen, sinds lange tijd.
Gods moeder zij gebenedijd
en boven alles geloofd.'

Hij legde een hand op haar hoofd,
waarmee de zonde van haar week.

Hij zei: 'Ik zal in een preek
de mensen van je biecht berichten,
maar ik zal het zo verdichten
dat niemand op 't idee zal komen
dat het jou en je kinderen is overkomen:
niemand zal een vermoeden krijgen.

Het zou niet goed zijn om dit te verzwijgen,
dit mooie wonder, dat de Here
voltrok om Zijn moeder te eren.

Ik zal 't verkondigen, overal,
want door dit verhaal toch zal
menige zondaar zich bekeren
en Onze Lieve Vrouwe eren.'

71 ghelijt = bekend - 72 Geprezen en gezegend - 73 leide = legde - 74 met desen = hierbij - 75 gaf haer perdoen = schonk haar vergiffenis - 76 sermoen = preek - 77 openbare seggen = bekend maken - 78 Maar die zo voorzichtig inkleden - 79 mede = ook - 80 Nergens ooit - 81 lachter = schande - 82 ghecrigen = ondervinden - 83 onrecht = verkeerd - 84 swigen = verzwijgen - 85 doer = omwille van - 86 orconden = verkondigen - 87 bi = door

Hi deet verstaen den covende,¹
Eer hi thuus weder wende,²
Hoe³ ere nonnen was ghesciet⁴.

Maer sine wisten niet
Wie si was: het bleef verholen.

Die abt voer Gode volen⁵.

¹⁰²⁵Der nonnen kinder⁶ nam hi beide

Ende vorese in sijn gheleide.⁷

Grau⁸ abijt dedi hen an

Ende si worden twee goede man⁹.

Haer moeder hiet¹⁰ Beatrijs.

¹⁰³⁰Loef Gode ende prijs

Ende Maria, die Gode soghede,

Ende dese scone miracle toghede¹¹.

Si halp haer uut alre noet.

Nu bidden wi alle, cleine ende groet,

¹⁰³⁵Die dese miracle horen lesen,

Dat Maria moet wesen

Ons vorsprake¹² int soete¹³ dal

Daer God die werelt doemen sal.¹⁴

Amen.

Hij ging 't klooster onderwijzen,
eer hij weer naar huis moest reizen,
wat er met een non was geschied.

Wie ze was, daar zijn ze niet
in de verste verte achtergekomen.

De abt heeft afscheid genomen
en hij nam de non haar beide
kinderen onder zijn geleide.

Hij gaf ze beiden een grauwe pij
en vrome mannen werden zij.

Hun moeder heette Beatrijs.

Aan God alle lof en prijs

en aan Maria, die Hem zoogde
en die met dit wonder beoogde
te tonen dat ze helpt in de nood.

Laten wij bidden, klein en groot
aan wie dit wonder is voorgedragen:
dat het Maria moge behagen

onze voorspraak te zijn in het zoete dal
waar God de wereld oordelen zal.

Amen.

¹Hij vertelde in het klooster - ² Voordat hij terugkeerde naar huis - ³ hoe = wat - ⁴ ghesciet = overkomen - ⁵ voer Gode volen = vertrok in Gods hoede - ⁶ der nonnen kinder = de kinderen van de non - ⁷ En voerde ze mee onder zijn hoede - ⁸ grau = grijs - ⁹ goede man = vrome mannen - ¹⁰ hiet = heette - ¹¹ toghede = verrichte - ¹² vorsprake = pleitbezorgster - ¹³ soete = lieflijke - ¹⁴ Waar God de mensheid oordelen zal

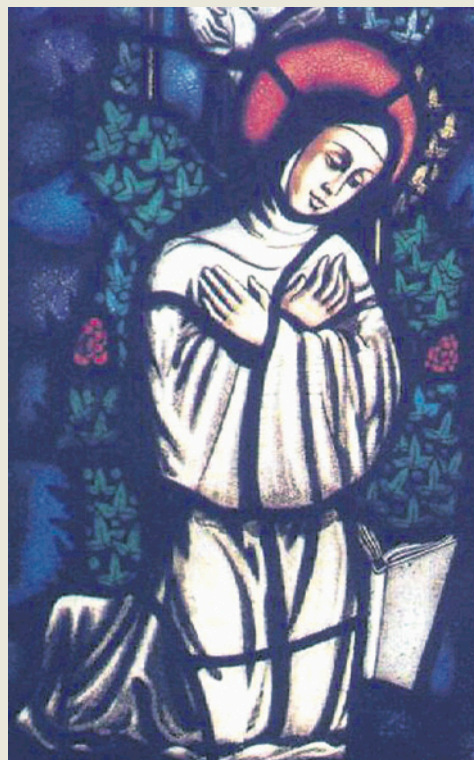
Een Mariaslegende

De moraal van dit verhaal

De voor de hand liggende moraal van het verhaal van Beatrijs is dat Maria-verering je kan helpen om je leven, en de kans om daarna naar de hemel te gaan, te verbeteren. De bedoeling van de schrijver was te laten zien hoe iemand die op Maria vertrouwt, op haar steun kan blijven rekenen.

Ook het belang van berouw en biecht krijgt een zwaar accent. Niet alleen moet duidelijk worden dat zelfs voor de schandelijkste zonden vergeving mogelijk is als men maar berouw heeft. Bovenal moet het publiek doordrongen worden van het feit dat de genade alleen te verkrijgen valt via de biecht, een essentieel onderdeel van het katholieke geloof.

Laten we nog eens even kijken naar de zonden die Beatrijs begaan heeft. Toen zij als non in het klooster ging, heeft zij de bindende geloften van gehoorzaamheid, kuisheid en armoede afgelegd. Zodra zij het klooster verliet, schendde zij alle drie de geloften ernstig. De vlucht zelf was een ontoelaatbare daad van ongehoorzaamheid. Veertien jaar lang heeft zij zich, zowel in haar samenleving met de minnaar als in de prostitutie, schuldig gemaakt aan de doodzonde van de onkuisheid. In de eerste zeven jaren van weelde heeft zij zich ook overgegeven aan de zonde van de onmatigheid. en zelfs na die tijd heeft zij zich geschaamd voor de armoede die zij ooit beloofde te zullen onderhouden. Verder lijkt

Beatrijs zich te hebben schuldig gemaakt aan de zonde van de hoogmoed: eigenzinnig ruilt zij haar hemelse bruidegom in voor een aardse, in de veronderstelling met de laatste beter af te zijn. En de vrijwillige vernedering van de bedelarij wijst zij aanvankelijk ook trots van de hand. Beatrijs' redding is geweest dat zij nooit het contact met Maria heeft verbroken.

Een Mariaslegende

In essentie wordt in de Beatrijs verteld hoe Maria de reputatie en de ziel redt van een non die zwaar de fout in is gegaan. Deze redding geschiedt op wonderbaarlijke wijze, en daarom wordt de Beatrijs wel getypeerd als een Maria-mirakel of een Marialegende.

Een Marialegende is een legende waarin Maria een grote rol speelt. Vaak is zij degene die God met de mensen verbindt. God zelf was voor veel mensen namelijk moeilijk aanspreekbaar, doordat hij als opperste rechter boven de mensen stond. Daarom durft Beatrijs, als ze eenmaal berouw heeft, niet rechtstreeks te bidden tot God of Jezus Christus. Ze heeft immers haar 'huwelijkscontract' met Jezus Christus verbroken (nonnen moeten zichzelf beschouwen als 'de bruid van Jezus'). Maar tot Maria zal Beatrijs ook in de meest barre tijden blijven bidden. Want ook als God Zich uiteindelijk afkeert van de zondige mens, kan men altijd nog blijven rekenen op Maria's bijstand. Maria was ooit zelf sterveling en heeft begrip voor de menselijke zwakheden, en is altijd bereid om te bemiddelen tussen de zondaar en Christus.

Volgens de leer van de katholieke kerk kan Maria zelf geen genade schenken; dat kan alleen God of Jezus Christus. Maar Maria is een goede pleitbezorgster bij haar zoon. Jezus Christus kan zijn moeder namelijk niets weigeren, al was het maar omdat zij hem ooit zoogde.

De verering van Maria, de moeder van Jezus, bestaat al vanaf de vierde eeuw, maar vindt haar hoogte punt in de twaalfde en de dertiende eeuw, de Middeleeuwen. Door de Marialegenden verandert het beeld van Maria van de verheven Moeder Gods, afgebeeld als de koningin van de

hemel, in de 13e eeuw in een glimlachende troostende moeder die optreedt als middelaarster tussen God en de (zondige) mens.

Marialegenden zijn meestal verhalen waarin Maria op wonderbaarlijke wijze ingrijpt in het leven en door mirakelen haar getrouwen beloont of uit gevaren redt. De mensen in die tijd lazen zelf niet. De Maria legendes werden op straten of marktplaatsen voorgelezen of in de kerk door de priesters gebruikt als voorbeelden ('exempelen') bij de preek. Deze verhalen werden 'geïllustreerd' door de beelden en gebrandschilderde ramen in de grote kerken. De gelovigen hadden zo niet alleen de preek om naar te luisteren, maar ook afbeeldingen om naar te kijken.

Een 'heiligenlegende' is de Beatrijs trouwens zeker niet: hoewel de non Beatrijs uiteindelijk weer op het rechte pad terecht komt, is zij geen heilige geworden. Zij kan niet worden vergeleken met de heilige vrouwen die in onze middeleeuwse letterkunde worden beschreven, zoals Lutgart, Gertrude en Lidwina. Eerder is Beatrijs vergelijkbaar met onze 'Mariken van Nieumeghen', ook een zondares die zich op tijd bekeerde.

